

Araştırma Makalesi

Hatay ve Niğde Örneğinde Sokakta Çalışan Suriye Kökenli Erkek Çocukların Yaşam Koşulları ve Uyum Problemleri¹

Yonca Yüce² ve Ercan Geçgin³

Öz

Suriye’de 2011 yılından bu yana devam eden çatışmalar ve savaşlar ile birçok Suriyeli kendi can güvenliğini sağlamak için çoğunlukla Türkiye’ye, akabinde Lübnan, Ürdün gibi komşu ülkelere göç etmiştir. Göç eden Suriyeliler kendi yaşam alanlarını, işlerini ve tüm varlıklarını bırakarak yeni bir yerleşim yerinde uyum sürecine girmeye başlamıştır. Fakat göç edenler büyük oranda çocuklardan ve gençlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla hassas olan ve ergenlik çağında olan çocuklarda göçün yarattığı etkiler olumsuz izler bırakmaktadır. Bundan hareketle saha çalışmasına dayanan bu çalışmada, Türkiye’nin Hatay ve Niğde şehrinde yaşayan Suriyeli erkek çocuklarda uyum sürecini etkileyen konular odak noktası olmuş ve her iki şehirde yaşayan çocuklar arasında karşılaştırma yapılmıştır. Suriye kökenli sokakta çalışmak durumunda kalan erkek çocukların gündelik hayat pratikleri içerisinde sokakta; hangi uyum süreçlerinden geçtiği, problemlere karşı olan dayanıklılıkları, problemlere karşı ne gibi taktikler geliştirdikleri ve toplumla olan etkileşimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. 8-16 yaş aralığındaki Suriyeli çocuklarla nitel araştırma yönteminin etnografik desenine bağlı kalarak mülakatlar ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre; çocukların uyum sağlayabilmesinin önündeki en büyük bariyer Türkçe dil becerisindeki yetersizlikler ve maddi imkânların kısıtlılığıdır. Bu durum çocukların eğitim hayatına da olumsuz bir şekilde yansımaktadır. Her iki şehirde yaşayan Suriyeli çocuklar ekonomik problemlerden kaynaklı sokakta çalışarak gerekli ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Ayrıca uyum sürecinde Hatay’da yaşayan Suriyeli çocukların, Niğde’de yaşayan Suriyeli çocuklara göre daha kolay bir uyum süreci geçirdiğini söyleyebiliriz. Bu durum, Hatay’da yaşayan Türk vatandaşlarının Arapçayı bilmesinden ve Suriyelilerle rahat bir iletişim kurabilmesinden kaynaklıdır.

Anahtar Kelimeler: Göç, çocuk işçiliği, dışlanma, uyum, sığınmacılar

¹ Makale Geliş Tarihi: 25.10.2021 Makale Kabul Tarihi: 08.11.2021

Bu araştırma Yonca Yüce’nin Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyoloji bölümünde, Doç. Dr. Ercan Geçgin’in danışmanlığında tamamlanmış olduğu tez çalışmasından üretilmiştir.

² Timişoara Batı Üniversitesi, Sosyoloji Doktora Öğrencisi, e-mail: yncaccessbars@gmail.com. ORCID NO: 0000-0001-8058-7734

³ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, e-mail: ercangcn@gmail.com. ORCID NO: 0000-0001-9896-119X

Research Article

Living Conditions and Adaptation Problems of Male Children of Syrian Origin Working on The Street in Hatay and Niğde⁴

Abstract

With the continual conflicts and wars in Syria since 2011, many Syrians have migrated mostly to Turkey and then to neighboring countries such as Lebanon and Jordan to ensure their life safety. Migrating Syrians have left their areas, jobs, and all their assets and started to enter the adaptation process in a new settlement. But the migrants consist largely of children and young people. Therefore, the effects of migration on vulnerable children and adolescent children leave negative traces. Therefore, in this study, which is based on field research, the issues affecting the adaptation process in Syrian boys living in cities Hatay and Nigde of Turkey, became the focus, and comparisons were made between children living in both cities. Boys of Syrian origin who have to work on the street within the daily life; it is aimed to understand which adaptation processes they go through, their resilience to problems, what tactics they develop against problems, and their interactions with society. Interviews and observations were conducted with Syrian children in the age range of 8-16 years, adhering to the ethnographic pattern of the qualitative research method. According to the findings of the study; The biggest barrier to children's adaptation is inadequacies in Turkish language skills and limitation of financial opportunities. This situation is reflected in the educational life of children negatively. Syrian children living in both cities have tried to meet their needs by working on the street due to economic problems. In addition, we can say that Syrian children living in Hatay have an easier adaptation process than Syrian children living in Nigde. This is due to the fact that Turkish citizens living in Hatay know Arabic and can communicate comfortably with Syrians.

Keywords: Migration, child labor, discrimination, adaptation, asylum seekers.

---

⁴ This research was produced from Yonca Yüce thesis study completed under the Guidance of Associate Professor Ercan Geçgin in the Department of Sociology at Nigde Omer Halisdemir University.

Giriş

Göçlerin oluşumunda rol oynayan 'itici' ve 'çekici' faktörler sadece ülke sınırları içinde değil uluslararası düzlemin yapısına göre de devreye girebilmektedirler. Jeopolitik alandaki güç mücadeleleri ve ekonomi-politik düzlemdeki küresel, bölgesel ve ulusal bazdaki değişim ve dönüşümler göçlerin yönelimini etkileyebilmektedir.

Antik Çağ'dan günümüze farklı kültürel ve siyasal alanları birbirine bağlayan, toplumların güç mücadelesine, ürün ve fikirlerin değiş tokuşu ve çeşitli göç hareketlerine sahne olan Akdeniz havzasının güncel manzarasına baktığımızda, Türkiye'nin hem göç veren hem göç alan ve hem de göçlerin transit konumunda olduğu söylenebilir (Tapia, 2015, s.41). 2010 yılında Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde yükselen toplumsal muhalefetin oluşturduğu 'Arap Baharı' rüzgârından etkilenen Suriye'nin 2011'de iç savaşa sürüklenişiyile birlikte buradan komşu ülkelere ciddi düzeyde göçler meydana gelmiş ve Türkiye'ye de önemli oranda Suriyeli geçiş yapmıştır.

Türkiye'ye göç edenleri, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişiler, düzenli göçmenler, düzensiz göçmenler ve insan ticaretine maruz kalanlar şeklinde dört ana grupta toplayan Kaya (2015, s. 19), Suriyelileri ilk gruba dahil etmiştir. Ancak bu gruptakilerin 'sığınmacı' veya 'mülteci' mi, yoksa 'misafir' oldukları da gelişen konjonktürel politik duruma göre belirsizlik içermiştir. Bu yöndeki statü karmaşasından hareketle (Demirel, 2015, s. 65), Türkiye'deki Suriyelileri (11 Nisan 2013'teki Resmi Gazete'de yayınlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu/YUKK ile 22 Ekim 2014'teki 29153 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'ne referansla) "geçici korumaya tabii, yönetmelikteki tanımla 'geçici korunan' durumunda" olduklarını belirtmiştir.

Göç İdaresi Müdürlüğü'nün 2021 verilerine göre; Türkiye'de geçici koruma altında toplam 3.723.674 Suriyeli göçmen barınmaktadır. Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmı çocuklardan oluşmaktadır. İstatistiklere göre; 0-4 yaş aralığındaki çocuk sayısı 509.244, 5-9 yaş aralığındaki Suriyeli çocuk sayısı 569.165, 10-14 yaş aralığındaki çocuk sayısı 427.828 ve son olarak 15-18 yaş aralığında olanların sayısı 258.626 şeklindedir (GİGM, 2021). Göçmen veya sığınmacı diyebileceğimiz Suriyeliler içerisinde yaşam koşulları ve eğitim durumları göz önünde bulundurulduğunda çocukların önemli sorunlarla yüz yüze kaldığı söylenebilir. Toplumsal uyum, psikolojik açıdan yaşanan muhtemel travmalar, eğitim sürecindeki kopukluklar gibi pek çok sorun sıralanabilir. Göçün kendisi başlı başına çocuklar için dramatik sorunlar barındırabilmektedir. Bugün Türkiye'nin pek çok ilinde Suriyeli ve sokakta çalışan Suriyeli çocuklara rastlayabilmekteyiz. Çocuk olarak çalışmanın yanı sıra sokakta çalışmanın ve bununla birlikte sığınmacı olmanın bir araya geldiği toplumsal bir sorunla karşı karşıyayız. Dolayısıyla bu araştırmanın çıkış noktasını da bu bağlamdaki sokakta çalışan ve çalışmak zorunda kalan Suriyeli çocukların olumsuz şartlar altındaki yaşam durumlarıdır. Odaklanılan grup zamanın çoğunu sokakta geçirip çalışan Suriyeli

çocuklardır. Çalışmanın genel amacı sokakta çalışan ve zamanın çoğunluğunu sokakta geçiren geçici koruma altındaki Suriyeli çocukları kendi doğal ortamında araştırmak olmuştur. Araştırmada sistematik bir çalışma ortamından ziyade kendi hesabına çalışan, sokakta mendil satan, işportacılık yapan fakat sadece bunun için sokakta bulunmayan, sokakta sosyalleşen ve oyunlar oynayan dezavantajlı çocuklar kastedilmektedir. Bundan hareketle Suriyeli çocukların yaşam ve çalışma koşulları ile toplumsal uyum süreçlerinde yaşadıkları sorunlar (ailede, eğitim süreçlerinde) yerinde keşfedilmek istenmiştir. Nitel araştırmanın keşfedici ve anlamaya yönelik imkanından hareketle sınırlı çerçevede etnografik yöntemden hareket edilmiştir. Erişim imkanından dolayı Niğde ve Hatay şehir merkezlerindeki Suriyeli çocuklar örneklem olarak alınmıştır. Araştırma sınırlı bir etnografik nitel yöntemle dayalı yapılmış, çocuklar doğal ortamlarında gözlemlenmiş ve kendileri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Doğal ortamda araştırmanın örnekleme girenlerin tamamının erkek olması ve daha fazla sayıda çocukla görüşmelerin yapılamaması gibi durumlar araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmuştur.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF (2021) tarafından yayımlanan rapora göre dünya çapında çocuk işçi olarak çalıştırılan çocukların sayısı 160 milyona yükselmiştir. 2011 yılından itibaren süren savaş sebebiyle Suriyeliler kendi ülkelerinden göç edip farklı ülkelere yerleşmek zorunda kaldılar. Göç edenlerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'ye yerleşmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2020) verilerine göre, Suriyelilerin ülkelere göre nüfus dağılımı; Türkiye'de 3.792.505, Lübnan'da 1.042.785, Ürdün'de 698.701, Irak'ta 254.441 kişi şeklindedir. Dolayısıyla kendi ülkelerinden ayrılarak farklı ülkelere yerleşen Suriyeliler ekonomik kayıp, dil sorunu, farklı kültürler içerisinde olma, yabancılaşma, eğitim, sağlık, meslek vb. birçok alanda kayıp yaşayıp bu alanlarda dezavantajlı durumlar yaşayabilmektedirler. Özellikle ekonomik hayatları ve yaşam şartları, diğer problemlerin artmasına sebep olabilir. Ekonomik problemler sebebiyle düşük bütçeli işlerde zorlu şartlar altında çalışmak zorunda kalabilmektedirler. UNICEF (2021) verilerine göre dünyada çocuk işçi olarak çalıştırılan çocukların yüzde 70'i tarım sektöründe, yüzde 20'si hizmet, yüzde 10'u ise sanayi sektörlerinde çalışmaktadır. Çalışan bu çocukların yaşamsal güvenceleri ve geleceklerinin risk altına olduğunu, mental ve fiziksel olarak da olumsuz etkilendiklerini belirtmek gerekir. Özellikle Türkiye'ye göç eden Suriye kökenli çocuklar ekonomik ve başka birtakım problemler sebebiyle sokakta zorlu şartlar altında uzun süre çalışıp mücadele vermekle kalmayıp yabancı oldukları bir kültüre uyum sağlamak zorunda kalabilmektedirler. Başka bir deyişle potansiyel dezavantajlı durumdadırlar. Bu sebeple bu araştırmada yola, sokakta çalışan Suriyeli çocukların uyum problemlerini derinlemesine gözlemlemek, onların sokak hayatlarını incelemek ve sorunların çözümüne katkı sunmak amacıyla çıkılmıştır. Görüşülen 20 Suriyeli çocuğun hepsinin sokakta zorlu şartlar altında çeşitli işlerde çalıştığı tespit edilmiştir. Çocuklar genelde sokakta çalışıp peçete, sakız, çikolata gibi materyalleri insanlara satıp para kazanmaya çalışarak günün ortalama neredeyse 8-9 saatini sokakta geçirmektedir. Tabii çocukların bir kısmı sadece sokakta değil, para kazanabilmek için birçok işte çalışmayı denemiştir.

Makalede öncelikle Türkiye’de ve uluslararası literatürde Suriyeli çocuklarla ilgili yapılan araştırmalara değinilmiş, devamında araştırmanın yöntemiyle ve çalışma grubuyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. ‘Saha Bulguları ve Yorum’ kısmında elde edilen bulgular analiz edilmiş ve elde edilen bulgular belirli tematik ortaklıklar temelinde alt başlıklar halinde yorumlanmıştır. ‘Sonuç ve Öneriler’de ise iki şehirdeki durum kıyaslanmış ve bazı çıkarımlar ile öneriler konu edilmiştir.

1. Literatür Taraması

Harunoğulları (2016, s. 48), Suriyeli çocuk işçilerin sorunları üzerine Kilis’te yaptığı saha araştırmasında çocukların yoksulluk sebebiyle enformel işlerde çalışmak zorunda kaldığını ve çocuk işçilerin fırın, bakkal, pastane, çöp, plastik toplayıcılığı, lokanta, sokak satıcılığı gibi işlerde çalıştığını tespit etmiştir. Aynı zamanda çocukların sürekli iş değiştirmek zorunda kaldığı için düzensiz bir hayata sahip olduğunu da eklemiştir. Lordoğlu (2018), göçmen çocukların işçiliği üzerine yaptığı araştırmadan elde ettiği bilgilerde Suriye kökenli göçmen çocukların düşük bütçeli işlerde, küçük işyerlerinde ve küçük üretim alanlarında çalıştığını tespit etmiştir. Sevinç, Aydoğdu vd. (2020), çocuk işçiliği ve yoksulluk üzerine yaptıkları araştırmada ise çocukların günde ortalama 8.6 saat çalıştığını, haftanın ortalama 4,3 günü çalıştıklarını ve haftalık ortalama 58 TL kazandıklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca çocukların en mutlu olduğu zamanların insanların yaptığı kıyafet yardımları ve insanlar tarafından verilen bahşişler olduğu belirlenmiştir. Öte yandan ILO ve UNICEF (2021), çocuk işçiliğinin artmasını önlemek için sosyal koruma, çocuklara okula döndürmeye yönelik harcamaların artırılması, Suriyeli ailelerin sağlıklı işlere teşvik edilmesi ve böylece çocuklarının çalışmak zorunda kalmaması gibi çağrılarda bulunmuştur.

Araştırmada sokakta görüşmelerin yapıldığı çalışan çocukların hepsi erkektir. Zira sokakta çalışan kız çocuğuna rastlanmamıştır. Çocuk işçiliği üzerine cinsiyete duyarlı çalışma yapan Kayaoğlu (2021, s. 4) konuyla ilgili İstanbul’da Türk, Suriyeli ve Roman çocuklarını incelemiş ve ekonomik problemler zorlu olduğunda çocuk işçilerin birçok işte çalışmakta olduğunu fakat çalışanların genelde erkek çocuklardan oluştuğunu belirtmiştir. Kız çocukları ev işlerinde, el işlerinde ve evi ilgilendiren konularda çalışmaktadır. Özellikle araştırmada görüşülen Suriyeli hanelerin 43.75’inin çocuklarını işe gönderdiğini ve çocukların kendi ihtiyaçlarını giderebilmesi için çalışmak zorunda olduğu tespit edilmiştir. Çalışan çocukların çoğunluğunun okula gitmediği veya okula giden Suriyeli çocuk kaydının gittikçe azaldığı görülmüştür. Kayaoğlu (2021, s. 35) bununla ilgili çocukların, öğretmenlerin onlara konuşma fırsatı vermediğini ve aynı zamanda onların varlığından habersiz gibi davrandığını söylediklerini belirtmiştir. Bu durum çocukların okula gitmemesine ve bu konuda isteksiz olmasına neden olabilmektedir.

Emin (2018, ss. 101-102), Ankara’daki devlet okullarında Suriyeli çocukların karşılaştığı problemleri incelerken Suriyeli çocukların Türk çocukları ile iletişim kuramadığını ve bunun Türk çocukları tarafından dışlanma ve

ayrımcılığa uğramalarından kaynaklı olduğunu gözlemlemiştir. Aynı şekilde Sinan (2019, s. 119), Türkiye’de ilkokula giden Suriyeli çocukların akran ilişkilerini incelediğinde, Suriyeli çocukların Türk çocuklar ile herhangi bir etkileşime girmediğini, bunun dışlanmalara maruz kalmalarından ve çok yönlü bir çıkarım olmakla birlikte Türk çocukları tarafından şiddet görmelerinden kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Yılmaz (2021, s. 243) ise Suriyeli çocukların okuldaki başarısının çocuklarının akranları ile olan etkileşimlerinin yüksek olmasıyla doğru orantılı olduğunu gözlemlemiştir.

Suriye kökenli sokakta çalışan çocuklar ile ilgili yapılan bu araştırmada çocukların sadece ekonomik, eğitim ve dışlanma problemleri olmadığını, Türkçe bariyeri ve derslerin zorluklarından kaynaklı sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu yüzden çocuklarda isteksizlik ve umutsuzluk hali yüksek düzeydedir. Bununla ilgili Charles ve Denman (2013, s. 103), Lübnan okullarında yaptıkları bir araştırmada da benzer durumlara rastlanmıştır. Lübnan okullarında verilen dersler Arapça, İngilizce ve Fransızca olduğu için çocukların kafası karışmakta ve farklılıklara uyum sağlamak zorlanmaktadır. Küçükduveyki (2019, s. 61) çocukların okullarda Türkçeyi konuşmak istemediğini ve kendi Arapça dillerini konuşmak istediklerini gözlemlemiştir. Abay (2019, s. 111), Suriyeli çocukların eğitim durumları araştırmasında çocukların Türkçeyi tam anlamıyla bilemedikleri için iletişim sorunu yaşadıklarını ve kendilerini ifade edemediklerini bulmuştur. Fakat okulun bir nebze de olsa çocukların psikolojisini ve uyumunu kolaylaştırdığını dile getirmiştir.

Literatürde çocukların ekonomik zorluklardan dolayı çalışmak zorunda kalmasının ve diğer uyum (dil, ötekileştirilme, Suriye’deki savaş sebebiyle aile ferdi kaybı) faktörlerinin psikolojik problemlere yol açmasına, çocuklarda depresyon ve öfke düzeyinin yüksek olmasına neden olmuştur. Özellikle çok kardeşi olan çocuklar ve aynı zamanda çalışmak zorunda olan çocuklarda bu oranın daha yüksek olması olasıdır. Bu araştırmada görüşülen çocukların büyük bir çoğunluğunun geleceğine dair bir hayali olmadığı ve geleceği konusunda umutsuz düşüncelere kapıldığı gözlemlenmiştir. Çocukların bu psikolojik problemleri ile ilgili Öztürk (2017, ss. 88-91) okulu ve işi bir arada yürüten çocukların öfkesinin, sadece okul okuyan çocuklara oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Dehnel vd.’e göre (2021, s. 5), Ürdün’de yaşayan Suriyeli çocukların yaşadıkları göç travması ile depresyon düzeylerini incelediğinde görüştükları çocukların % 51’inin depresyon semptomları gösterdiğini, % 27,8’inin intihar etme fikrine kapıldığını % 23,8’inin intihar etmeyi düşünmekte fakat bundan emin olmadığını, % 4’nün ise kendinden emin olarak intihar etmek istediğini belirtmiştir. Aykut (2019, s. 123), göç eden Suriyeli çocukların orta puanlı düzeyde depresyon semptomları gösterdiğini ve çocukların kardeş sayısının fazla olmasının onların ruh sağlığını olumsuz etkilediğini işaret etmiştir. Son olarak bu problemlerin giderilebilmesi için Şahin, Dağlı vd. (2021, s. 119), Suriyeli çocukların güvenlik ve sağlık açıkları ile ilgili yaptığı derleme araştırmasında, Göçmen Sağlık Merkezlerinin kurulmasını, Türkçe - Arapça bariyer sorunlarının giderilmesini,

kötü yaşam koşulları sebebiyle sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılmasını ve çocukların kendileri ile ebeveynlerine ruhsal sağlık ve psikolojik destek verilerek risklerin azaltılmasını önermiştir.

Literatürde, Suriyelilerin uzun süredir Türkiye’de yaşamasına rağmen azalamayan çocuk işçiliğini ve dil bariyerinin tam anlamıyla çözümlenemediğini gözlemlemekteyiz. Aynı zamanda artan Covid-19 bulaşıcı hastalığının etkilerine rağmen çocukların çalışıyor olması, sağlık açısından da risk altında olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla uyum sürecinin birden fazla faktöre dayandığını ve kolay olmadığını söyleyebiliriz. Buradan hareketle bu araştırmada çocukların sokak hayatındaki uyum sürecine ve problemlerine odaklanılmıştır. Çocukların uyum sürecinde onların dilinden, kendi düşüncelerinden sokak hayatında en çok hangi problemleri yaşadıklarına, hayatlarında geri kaldıkları ve kaçırdıkları alanlara, bu sorunlarla nasıl baş ettiklerine değin bir dizi konu araştırmanın gündemine dahil edilmiştir.

2. Yöntem ve Çalışma Grubu

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden etnografik desene göre yapılmıştır. Nitel araştırmada, nicel araştırmadaki gibi standartlaştırılmış bir dizi veri setinin aksine çeşitlilik imkanı bulunur. Keza toplumsal kuram açısından nicel araştırmalardaki gibi değişken yapıları bulunan soyut bir hipotezi test etmek yerine ampirik kanıtlarla soyut kavramlar harmanlanıp yeni kavramlara ulaşmak söz konusudur (Neuman, 2009, s. 660). Nitel yönelimli alan araştırmalarında olgular, mümkün olduğunca kendi doğal ortamında araştırılmakta, alanda araştırmacıya araştırma sürecine pek etki etmeyeceği, araştırmacının hem sürece katılabildiği hem de eleştirel uzaklıkta kalabildiği (Mayring, 2011, ss. 60-61) bir konumlanışı işaret eder.

Nitel araştırmanın ele aldığı toplumsal yaşamı keşfetme ve bunu gerçekçi bir şekilde betimlemeye yönelik yaklaşımın etnografi özelindeki uygulanışında aynı kültürü paylaşan grup ve yahut alt grup (Creswell, 2013, s. 92) dikkate alınmaktadır. İncelenen topluluktaki bireylerin paylaştığı kültürel anlamlar, bağlamıyla birlikte betimlenmektedir. Grubu doğal ortamında incelemek ayırt edici niteliklerdendir (Punch, 2016, ss. 154-155). Bu çalışma, etnografik desenin imkanlarını kullanarak gerçekleştirilen bir alan araştırmasıdır ve ortak kültürü paylaşması dolayısıyla sokakta çalışan Suriyeli çocuklara odaklanmaktadır. Bu doğrultuda sınırlı ölçüde etnografik alan araştırmasının imkan ve çeşitliliği vasıtasıyla gözlem ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek Suriyeli çocukların yaşam koşulları ve uyum sürecindeki problemler keşfedilmeye çalışılmıştır.

Alan araştırması, Mayıs 2019- Ağustos 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. Suriyeli sokakta çalışan erkek çocuklarına kar topu tekniği ile ulaşılmış; çocuklar doğal ortamlarında gözlemlenmiş ve kendileri ile yarı yapılandırılmış soru formları kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Niğde’de 8, Hatay’da 12

olmak üzere 8-17 yaşları arasında toplam 20 erkek çocuk ile görüşülmüştür. Ayrıca Niğde ve Hatay'da çocuklarla doğrudan muhatap olan toplam 20 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile sokakta çalışan Suriyeli erkek çocuklar hakkında düşünce ve izlenimlerini elde etmek amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Çocukların göç sürecinde en iyi adaptasyon sağlayacakları, topluma entegre olacakları yer eğitim alanı olduğu için, ilkokullardaki rehber öğretmenlerle ve sınıf öğretmenleri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çocuklarla ilgili bilgi çeşitliliğini arttırmak amacıyla Niğde'de 2 okulda, Hatay'da 2 okulda rehber öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri ile görüşülmüştür. Her okulda 1 rehber öğretmen ve 2 sınıf öğretmeni ile görüşmeler sağlanmıştır. Toplamda 4 rehber öğretmen ve 8 sınıf öğretmeni çalışmada katılımcı olarak yer almaktadır. Ortalama yarım saat süren görüşmelerde, ses kaydı, gözlem, fotoğraf, video gibi araçlar kullanılmış ve ses kayıtları izin alınarak yapılmış, ses kaydının alınmadığı durumlarda (gözlemlerle birlikte) notlar tutulmuştur. Saha araştırması makalenin birinci yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının Arapça bilmesi ana dilleri Arapça olan çocuklarla iletişimi kolaylaştırmıştır. İletişime genelde Arapça, bazı durumlarda ise Türkçe devam edilmiştir.

Katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş ve kod verilerek betimlemeler yapılmıştır. Öğretmenler Hatay'da birinci okulda RH1, SH1, SH2; ikinci okuldakiler RH2, SH3, SH4; Niğde'de birinci okuldakiler RN1, SN2, SN3; ikinci okuldakiler ise RN2, SN4, SN5 şeklinde kodlanmıştır. Yerleşik halkın çocuklarla ilgili tutumunu öğrenmek için görüşülen Türk vatandaşlarının kodları Hatay'da H1, H2 şeklinde, Niğde'dekiler ise N1, N2 kodu ile temsil edilmiştir. Hatay'da ki çocuklar için H1, H2, H3, H4 vb., Niğde'deki çocuklar içinse N1, N2, N3, N4, N5 vb. şeklinde kodlar kullanılmıştır. Niğde'de görüşülen erkek çocukların yaşları, dil ve eğitim seviyeleri, çalışma durumları, ebeveyn kayıpları ile Türkiye'de yaşadıkları süreler Tablo 1'de, Hatay'daki çocukların bu özellikleri ise Tablo 2'de gösterilmiştir. Görüşülen çocukların hepsinin cinsiyetinin erkek olmasının sebebi muhafazakâr bir aile yapısına sahip olmaları olabilir. Görüşülen çocukların kız kardeşlerinin çalışmasını istememeleri buna işaret gibidir.

Tablo 1. Niğde'de Görüşülen Sokakta Çalışmak Durumunda Kalan Suriyeli Erkek Çocukların Demografik Özellikleri ve Yaşam Şartları

Kodlar	Yaş	Dil Seviyeleri	Eğitim Seviyeleri	Çalışma Durumları	Ebeveyn Kaybı	Türkiye'de Yaşadıkları Süre
N1	12	Türkçeyi iyi derecede konuşabilen.	Ortaokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Var (babası savaş sırasında ölmüş).	5 yıl
N2	14	Türkçeyi iyi derecede konuşabilen.	Ortaokula gidiyor. Fakat devamsızlık çok fazla.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	6-7 yıl
N3	9	Türkçeyi konuşamayan, genelde Arapça konuşan	İlkokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl.

Tablo 1'in Devamı

N4	8	Türkçeyi konuşamayan, genelde Arapça konuşan.	İlkokula gidiyor. Fakat devamsızlık çok fazla.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl.
N5	9	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Okula gitmiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl.
N6	10	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	İlkokula gidiyor.	Çalışıyor. Fakat durumları orta halli.	Yok.	3 yıl
N7	10	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	İlkokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	4 yıl
N8	9	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Okula gitmiyor. Fakat gitmeyi düşünüyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl

Tablo 2. Hatay'da Görüşülen Sokakta Çalışmak Durumunda Kalan Suriyeli Erkek Çocukların Demografik Özellikleri ve Yaşam Şartları

Kodlar	Yaş	Dil Seviyeleri	Eğitim Seviyeleri	Çalışma Durumları	Ebeveyn Kaybı	Türkiye'de Yaşadıkları Süre
H1	11	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Ortaokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü). Ek işlerde çalışıyor.	Yok.	3 yıl
H2	9	Türkçeyi konuşamayan, genelde Arapça konuşan.	İlkokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl
H3	9	Türkçeyi konuşamayan, genelde Arapça konuşan.	İlkokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl
H4	15	Türkçeyi iyi derecede konuşabilen.	Okula gidiyordu. Ama okulu bıraktı.	Çalışıyor (Maddi durum kötü). Ek işlerde çalışıyor.	Yok.	8 yıl
H5	9	Türkçeyi konuşamayan, genelde Arapça konuşan.	Gitmiyor. Fakat gitmeyi düşünüyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3 yıl
H6	11	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Okula gitmiyor.	Sokakta çalışıyor. Fakat ekonomik durumu çok iyi.	Var fakat uzaktan akraba.	4 yıl
H7	10	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Okula gitmiyor.	Sokakta çalışıyor (Sürekli değil).	Yok.	3 yıl
H8	15	Türkçeyi iyi derecede konuşabilen.	Okula gitmiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	6 yıl

Tablo 2'nin Devamı

H9	16	Türkçeyi iyi derecede konuşabilen.	Ortaokulu bitirdi. Okula devam etmiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü). Ek işlerde çalışıyor.	Yok.	6 yıl
H10	13	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Okula gitmiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü). Ek işlerde çalışıyor.	Yok.	4 yıl
H11	13	Türkçeyi konuşamayan, genelde Arapça konuşan.	Ortaokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	3-4 yıl
H12	12	Türkçeyi kendini ifade edecek kadar konuşabilen, orta seviye.	Ortaokula gidiyor.	Çalışıyor (Maddi durum kötü).	Yok.	4 yıl

3. Saha Bulguları ve Yorum

Araştırma bulgularını ilk olarak göçün etkisi bağlamında ele alıp devamında sosyalleşme süreçlerine, eğitimin uyum sağlamadaki rolüne, dil bariyerine değineceğiz.

3.1. Göçün Koşulları ve Etkileri

Göçün etkileri siyasi, ekonomik veya toplumsal temelli olmakla birlikte; eğitim, dil, ötekileştirilme, ekonomi, kültür gibi insani etkileri de barındırır (Akıncı vd., 2015, s. 61). Bu etkiler; göç eden toplulukların değişim ve dönüşüm yaşaması ile beraber, göç edilen yerdeki toplulukta da değişimlere yol açabilmektedir. Sokakta çalışan göçmen çocukların uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar göç ettikleri andan itibaren başlar. Çocukların kültürel yaşantısı ile göç ettikleri bölgelerdeki yaşayış tarzı birbiriyle uyuşmadığından dolayı birtakım toplumsal uyumsuzluklar yaşanabilmektedir. Göçmenlerin ilk göç anı, çaresizliğin ve kendini ifade etmenin zorluğunu taşır. Keza uyum sağlama süreçlerinin başlangıcını, uyum sağlayabilmek için neler öğrenmeleri gerektiğini ve bu konuda kendi kendileriyle nasıl mücadele ettiklerini ifade eder. Bu sebeple araştırmada, Niğde ve Hatay'da yaşayan sokakta çalışan Suriyeli çocuklara ilk yerleştikleri anda ne anlamda zorluklar yaşadıkları ve uyum süreçleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

"Türkiye'ye ilk göç ettiğin zaman neler yaşadın? Göç ettiğin an nasıldı? En çok zorlandığın şeyler nelerdi" (Araştırmacı, 2019)?

Tabi ki çok zor. İlk geldiğimde çok zorlanmıştım. Ne dil bilirim ne yol bilirim. İnsanlarla anlaşmakta çok güçlük çekiyordum. Hatta Türkçeyi hiç öğrenemem sanmıştım. Biz 5 yıl önce geldik. Ama Türkçeyi 3 yılda çözdüm. Şimdi rahat konuşuyorum (N1, Mayıs 2019).

Niğde’de yaşayan katılımcılar, en büyük zorluklarının Türkçe konuşamamak olduğunu ve bu sebeple kendilerini ifade edememek olduğunu dile getirmişlerdir. Fakat zamanla toplum içerisinde daha çok yer aldıkça Türkçe dilini biraz anlayabilecek duruma gelmişlerdir. Hatay’da yaşayan Suriyeli erkek çocuklarından bir kısmı Niğde’deki çocuklarla aynı dil engelini yaşadıklarını söylemişlerdir. Ancak daha sonra her iki şehirde yaşayan çocuklar çok alıştıklarını ve Türkiye’de kalmak istediklerini, kendi ülkelerine dönmek istemediklerini dile getirmişlerdir.

Hatırlıyorum. Kendimi tuhaf hissedirdim. Sanki başka bir dünyadayım. Yaşım olmuş 15. 8 senedir buradayım ben. Ama alıştım artık ya. 8 sene ne demek. Bizim aileden bazı kişiler yavaş yavaş gidiyor Suriye’ye. Ben gitmeyeceğim valla kim giderse gitsin. O kadar yıl burada durdum. Tüm çevrem buradayken nasıl gideyim. (H4, Eylül 2019).

H4, H5 ve H6 sahada birlikte görülmüş ve üçüyle bir arada konuşulmuştur. Bu süre zarfı içerisinde birbirlerinden etkilenme ihtimalinden ötürü kendi düşüncelerini dile getirmeleri üçünden de ayrı ayrı birkaç defa istenmiştir. H5, Türkçeyi konuşabilmekte yetersiz kaldığı için onunla kendi anadiliyle konuşulmuştur. Ona ilk sorulan soru Türkçe olduğundan dolayı çocukların araştırmacının Arapça anlamadığını düşünmesi kendi aralarında gülüşmelere ve Arapça “Ne diyor bu ya” (H4)., “Ya soruyor işte, buraya nasıl alıştığımızı” (H5) söylemlerini doğurmuştur.

H4, H5 ve H6 oldukça yoksul bir yaşam tarzına sahip olduklarını, ilk geldiklerinde en büyük zorluğu yoksulluk ve yabancı dilde yaşadıklarını; ancak yine de Türkiye’de bir süredir yaşadıkları için alıştıklarını ve gitmek istemediklerini aktarmışlardır. Her iki şehirdeki çocuklardan göçün etkileri ile ilgili elde edilen izlenim de yaşam tarzı farklılığına karşın bir alışma durumunun göze çarpması olmuştur.

3.2. Sosyalleşmenin ve Uyum Sağlamanın En Etkileyici Faktörü: Okulda Eğitim

Durkeim, eğitimle birlikte çocukların toplumsal işlevleri yerine getireceğini ve toplumun gerektirdiği kurallar doğrultusunda hareket edileceğini savunur. Bunun için çocukların eğitilmiş olması ve o kılıfın içine girerek toplumsal kuralları kabullenip içselleştirmesi gereklidir. Çocuklar eğitim sayesinde toplumun tarihini ve işlevsel yanını görüp ortak değer ve inançlara ulaşırlar (Giddens, 2013, s. 732). Sokakta çalışan Suriyeli göçmen çocukların topluma daha çok uyum sağlayabilmesini ve adapte olabildiğini, iletişim kurup dilini geliştirebilmesini, kendini ifade edebilmesini, sosyalleşmesini sağlayan önemli ortamlardan biri eğitim ve okul ortamıdır. Okul onların ikinci evi gibidir. Bundan hareketle Hatay ve Niğde’deki sokakta çalışan Suriyeli çocukların eğitim ile ilgili görüş ve düşüncelerine ve yaşadıkları problemlere yer verilmektedir. Okul ortamında çocukların akranlarıyla ve öğretmenleriyle nasıl bağ kurdukları ve öğretmenlerin sokakta çalışan Suriyeli çocuklara nasıl davrandığı, çocukların arkadaşları içerisinde ne kadar katılım gösterdiği gibi sorular sorulmuştur.

"Okula gidiyor musun? Arkadaşların ve öğretmenlerinle aran nasıl? Okulda ne gibi zorluklar çekiyorsun" (Araştırmacı, 2019)?

Valla çok iyiler bazen kızarlar ama çok iyiler. İşte arada arkadaşlarla itiş kakış yaparız. Ama öğretmenle bir sorunumuz yok. Dersler fena değil. Ama çok da iyi sayılmaz. Okulda Arapça konuşmak yasak, hep Türkçe. Bu yüzden zor. Ama burada bütün Öğretmenler biliyor Arapçayı. Yasak olsa da birazcık yardımcı oluyorlar. Mesela Türkçe söyleyip Arapçada ne anlama geldiğini söylüyorlar sağ olsunlar. Her zaman değil de işte çok zorda kaldığımızda. (H2, Eylül 2019).

Şimdilik okula gitmiyorum. Ama gideceğim. Gidiyordum önceden ara verdim. Şimdi tekrar baştan gideceğim. Ama okulu değiştiriyorum. Bu sefer farklı bir okula gideceğim. Diğer okulda öğrenciler bana cephe alıyordu. Dövüyorlardı beni. Yani daha doğrusu bizleri. Benim gibileri. Top oynarlar bizimle sanki hiçbir şey anlamıyoruz. Bir yandan gitmek istemiyorum. Okulda oluyor kavga. Burada olmaz. İnsanlar iyi. Ama okulda oluyor işte. Gülüşüyorlar bize bakıp. Neymiş biz onları vuruyormuşuz. Yalan ama. Onlar öyle davranmasa bizde böyle yapmayız (H5, Eylül 2019).

Hatay'daki çocuklar bazı durumlarda uyum sorunu yaşıyor olsalar da bunun okula ve öğretmene göre değişkenlik gösterdiğini aktarmışlardır. H5'in önceki okulunda kendisine karşı cephe alındığını aktarması göçmen kimliğinin çok kolay bir şekilde dışlanma koduna dönüşebildiğini işaret etmektedir. Benzer olumlu ve olumsuz halleri Niğde'deki Suriyeli çocukların deneyimlerinde de görebilmekteyiz:

Seviyorum okulu abla, çok zor ama ya okul gerçekten çok zor. Dersler bana zor geliyor. Bak Türkçem çok iyi, ama yine de zor geliyor. Öğrenemiyorum. Öğretmen çok kızıyor, bağırıyor. Of hem de nasıl. Ama ne yapalım. Tamam diğer öğrencilere de kızıyorlar da bize biraz daha fazla kızıyorlar. Düşük işte puanlar o yüzden. Ben söylüyorum ama yaşaman lazım ne kadar zor olduğunu bilmen için (N1, 2. Görüşme: Ekim 2019).

Okulda iyi davranırlar kimseyle sorunum yok. Ama tek bir yardım bile yaptıklarını görmedim. 1 yıl geçti. Bir tane kalem verdiler. Bütün yardım bu. Biliyorlar durumumuz kötü (N6, Kasım 2019).

Arkadaşlarımla kavga ediyoruz bazen. Her zaman anlaşamayız. Çünkü en ufak bir sorunda bize dadanıyorlar. Yaptığımız bir şey de yok. Okulu seviyorum. Ama zor olduğu için ve bazen arkadaşlarımla sorun yaşadığım zamanlar sinirleniyorum (N4, Nisan 2019).

Hatay'daki çocukların okullarını genel anlamda sevdiklerini ve memnun olduklarını söyleyebiliriz. Görelî de olsa öğretmenlerle belirgin bir sorun yaşamadıklarını aktarmışlardır. İki şehirde de sorunlarına ağırlıklı olarak akranlarıyla, sınıf arkadaşlarıyla çıktığı görülmektedir. Öğretmenin Arapça bilmesinin iletişimi kolaylaştırmasından ötürü Hatay'dakilerde sosyal uyumun ve derslere konsantrasyonun görelî şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durumun olumsuz tarafı Arapça iletişimin Türkçe öğrenmeyi geciktirebilmesidir. Zira Hatay'da görüşülen çocuklar içinde yaşça büyük ve uzun süre burada yaşayanların dışındakilerde Türkçenin zayıf kaldığı gözlemlenmiştir.

Niğde'deki çocukların bir bölümü okulu sevdiğini ancak derslerin zorlu olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca ekonomik problemlerinin yardım beklentilerini arttırdığını da görmekteyiz. Niğde'dekilerin Arapça bilmemesi daha çok Türkçe konuşmak durumunda bıraktığı için uyum ve bütünleşme açısından görelî bir işleve de katkı sunmuştur. Diğer çocuklar tarafından ötekileştirilmek, dışlanmak ve yerlilere göre daha fazla dikkat çekmek her iki şehirdeki Suriyeli çocukların dile getirdiği hususlardandır. Öte yandan iki şehirdekinde de dışlanmaya maruz kalırsa da Türk arkadaşları bulunmaktadır. Ek olarak, derslerin zorluklarından iki şehirdekiler de bahsetmiştir. Yaşanılan ekonomik sıkıntılar çocukların bir kısmının eğitim görmesini, okula gitmesini engellemekte ve çocukların günlerini sokakta çalışarak para kazanmak zorunda kalmalarını gerektirmiştir. Bazı çocuklar ya okulu bırakmakta ya da devamsızlık yapabilmektedirler. Görüşülen erkek çocukların hepsi sokakta çeşitli işlerle meşgul olduklarını dile getirmişlerdir. Bu işler peçete, sakız, çikolata gibi nesnelere insanlara satarak para kazanmanın yollarından biridir. Aynı zamanda görüşülen erkek çocukların, şehrin merkezi sokaklarında satış yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu şekilde çalışma sürelerinin zaman aralıklarını ve kendi çalışma mekânlarını oluşturmaktadırlar. Örneğin şehrin merkezi sokaklarında belirledikleri alanlarda kimi zaman satış yapmakta, kimi zaman ise satışları, sokakta yerleştikleri alanlara yakın olan, insanların yoğun olduğu kafelerde sürdürmektedirler. Fakat kafe sahipleri tarafından her satış yapmak istedikleri zamanda satış yapmaları yasaklanmaktadır. Sokak hayatı bir nevi ekonomi kaynağı olsa da eğitim faktörü çocukların önceliklerinde farklılaşmaktadır.

Hatay'da görüşülen sokak çocuklarından bir kısmı (H1, H2, H3, H5, H11, H12), eğitim hayatlarında ne kadar sorun yaşasalar da okula gitmeye devam etmiş ve eğitim ortamı, bu problemlerle yüzleşmeleri onların kendi gelişim süreçleri içerisinde kendilerinde aşamayacak gördükleri duvarlarını yıkmaya yardımcı olmuştur. Diğerleri (H4, H7, H8, H9, H10) ise okula gitmeyip çalışmaya devam ettiklerini dile getirmişlerdir. Buradaki sokakta çalışan Suriyeli çocukların okula gitmeyen kesimi eğitimi tamamen bırakmış ekonomik zorluklardan dolayı kendilerini işe vermişlerdir. Çocuklar sadece sokakta çalışmamışlar, aynı zamanda başka alternatif iş yolları da aramışlardır. Örneğin H10 hafta sonları sokakta peçete ve sakız sattığını, hafta içi de bazı zamanlarda ayakkabı boyadığını dile getirmiştir.

Hatay'da yaşayan Suriyeli çocukların yaşadıkları yerin kültürel yakınlığından ve dilsel kimliğinden dolayı daha çok rahat ettiklerini, bu rahatlığın vermiş olduğu bir boş vermişlik hissiyatının bazılarında bulunduğunu da söyleyebiliriz. Bu sebeple bu gruptakiler için eğitim alıp almamak önemsiz görülebilmektedir ki bu durum davranışlarına ve konuşma tarzlarına da yansımıştır.

Niğde'de görüşülen Suriyeli çocuklardan, okula gitmeyen N5 katılımcısı dışındakiler olarak iki gruba ayırabiliriz. Birinci grup okula gitmemenin ve okulu bırakmanın eksiklik olduğunun farkına varan ve okula devam edeceğini söyleyenler, diğer grup ise ekonomik zorluklar sebebiyle ve çalışmak zorunda olduklarını bildikleri için fazlasıyla devamsızlık yapanlardır. Birinci grup Niğde'de bir süre okula giden fakat daha sonra okulu bırakan kesimdir. Devamsızlık yapanların ise sürekli okuldan kaçmaları veya okula gitme konusunda kendi isteklerine göre hareket etmeleri sebebiyle akademik başarıları olumsuz etkilenmiştir ve bazı ders konularında eksik kalmışlardır. Toplumsal uyumun okuldaki başarıyı etkilemesi muhtemel olduğundan bununla ilgili de katılımcılara sorular sorulmuştur. Buna mukabil okullardaki bazı uygulama farklılıkları uyum sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Suriyeli çocukların aynı sınıfta toplanılması da bu olumsuzluklardan biri sayılabilir. Hatay'daki çocuklardan biri deneyimini ve düşüncelerini şöyle paylaşmıştır:

Ya ben çok zorlanıyorum. Türkçe hiç bilmiyorum. Anlamadım çok garip bir şeyler yaptılar. Sınıfımı değiştirdiler. Bir sınıf kurdular. O sınıfta sadece biz bizyiz. Hiç Türk öğrenci yok. Diğer sınıftayken benim derslerim daha iyiydi. Hem Türk arkadaşlarım vardı Türkçe konuşuyordum. Hem de çok ilerliyordum. Alışıyordum. Şimdi çok zayıfım. Keşke diğer sınıfa geri dönsem. Çünkü Türkçeyi unuttum. Bakın ne oldu biliyor musunuz? Benim babam özel okullara gitti. Sözde kayıt yaptıracağım. Bir sordu ne kadar ücretler diye. Okul fiyatları 10 bin 20 bin falan. Nerden bilecek bu kadar para isteyeceklerini. Bizimkilerin bunu ödemeye gücü yeter mi ya sen söyle. Zaten zor geçiyoruz (H11, Kasım 2019).

H11'in aktarımları eğitimdeki uygulamaların ötekileştirmeyi nasıl besleyebildiğine ve eğitim ve öğrenim süreci ile uyum mekanizmalarını nasıl etkileyebildiğine iyi bir örnektir. Bu öğrencileri diğer öğrencilerden ayrı tutmak onların hem kendilerini dışlanmış gibi hissetmelerine hem de öğrenebilme kabiliyetlerinin önünde engel olmaya bir nedendir. Buna paralel olarak Suriyeli çocukların göç sürecinde eğitimden uzak kalmalarına değinen Emin (2018, s. 78), uzak kalmalarından ötürü bu öğrencilerin hangi sınıf düzeyine kaydedileceklerinin de başka sorun olduğuna dikkati çekmiştir. Konuyla ilgili N1, eğitime uzun ara verdikten sonra okula kaydolmak istediğinde 8. sınıfa yazılacağını fakat eğitim görmediği süreç içerisinde kaçırıldığı bilgileri öğrenmek için 4. sınıfa kaydolduğunu belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere N1, kendi eksikliklerinin farkındalığıyla hareket etmiştir. Toplumun kurallarını kabul etmekle kalmayıp, kendi amaçlarıyla topluma uyumu arasında, ortak bir ilişki kurmuştur.

3.3 Psikolojik Danışman ve Rehberlik Alanındaki Eğitimcilerin Suriyeli Sokak Çocuklarıyla İlgili İzlenimleri

Hatay ve Niğde’de ikişer okul olmak üzere toplam 4 ilkokulda ayrı ayrı rehber ve psikolojik danışman olarak görev yapan eğitimcilerle mülakatlar yapılmıştır. Rehber öğretmenler; Hatay’dakiler RH1, RH2; Niğde’dekiler ise RN1, RN2 şeklinde kodlanmıştır. Burada eğitimcilerin Suriyeli çocuklarla ilgili okul içerisinde gerek psikolojik, gerek akademik başarıları, gerekse de çocukların kendileri ve akranları arasındaki uyumlarının nasıl olduğu konusundaki gözlemleri incelenmiştir. Çocukların okul içerisindeki öğrenimleri, duygu değişimleri, kendilerini nasıl ifade ettikleri öğretmenlerin gözlemleriyle pekiştirilmiştir. Alanında uzman eğitimcilere; çocukların diğer öğrencilerle olan iletişimleri hakkındaki gözlemleri sorulmuştur.

‘Çocukların eğitim hayatındaki uyum süreci ile ilgili gözlemlerinizi nelerdir? Çocukların uyum sağlamada en çok zorlandığı alanlar nelerdir’(Araştırmacı, 2019)?

Bu çocuklar çoğunlukla dışlandılar. Kültürel olarak dışlandılar. Benim gözlemim Suriyeli çocukların ailevi yaşamları biraz şey mmmmm, çağdaş bilgiyle ve eğitim kültürüyle pek kaynaşmış değil. Aile içinde şiddet ve baskı daha yoğun. Öyle olduğu için çocuklar tabi ki arkadaşlarıyla olan uyumlarında zorlandılar. Yani biraz da ailevi (RH1, Okul1, Ekim 2019).

Niğde’deki rehber öğretmenlerden biri ise şu cevapları vermiştir;

Çocuklar dil sorununu yavaş yavaş atlatıyor. Fakat buradaki öğrencilerle hiç anlaşamıyorlar. Kültürel anlamda bir uyumsuzluk söz konusu. Sadece çocuklar değil ama velilerin hatası da büyük. Geliyorlar. Çocuklarının Suriyeli öğrencilerle bir arada eğitim almalarını veya herhangi bir ortamı paylaşmalarını istemiyorlar (RN1, Okul1, Kasım 2019).

İki şehirdeki psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin söylemlerinden anlaşıldığı üzere; Suriyeli çocukların sadece akranları tarafından dışlanmadığı, yerli olan çocukların velileri tarafından da dışlandığı ve ötekileştirildiği tespit edilmiştir. Ancak bunun verilerle sınırlı olduğunu, genelleştirilemeyeceğini de belirtelim. Genel anlamda alınan ortak cevaplar kültürel uyumsuzluğun var olduğu ve çocukların diğer öğrenciler tarafından dışlandıkları, damgalandıkları, iletişim kurmakta problem yaşadıkları yönündedir. İletişim kurmakta problem yaşamalarının sebebi çocukların içinde yaşadığı kültürel düzlemin, ailevi yapısının daha muhafazakâr ve dışa kapalı bir özelliğe sahip olmasına bağlanmıştır. Çocuklar muhafazakâr bir ailede yetişmelerinden kaynaklı içine dönük ve diğer öğrencilerle iletişim kurmaya çalışmaktan çekinen bireyler olmaktadır. Çekingen olan çocukların haliyle dilini

geliştiremeyeceği veya geliştirirken fazlasıyla zorlanacağı bir gerçektir. Aynı zamanda çocukların alternatif olarak dil eğitimi alması ve pratik geliştirebilmesi; benliklerini kolayca sunabilmelerini sağlayacaktır. Dil problemi çocukların önünde bir engeldir ve engellerin aşılabilmesi ruhsal sağlıklarının yerinde olmasına bağlıdır. Ancak savaş, yıkım ve göçle devam eden sürecin travmalarının etkisi devam edebilmektedir. Bu sebeple Hatay ve Niğde'deki okullarda rehber öğretmenlere Suriyeli çocukların psikolojik düzeyleri ile ilgili gözlemleri sorulmuştur. "Çocukların psikolojik düzeyleri ile ilgili gözlemlerinizi nelerdir? Bunun için neler söyleyebilirsiniz" (Araştırmacı, 2019)?

Şöyle söyleyeyim. Biz bunun eğitimini aldık. Çocukların ebeveynlerinin en az %55'e yakını Suriye'deki savaş dolayısıyla ölmüş. Bu açıdan çocukların tabii ki psikolojik durumları veya onları eğiten anne ve babaların psikolojik durumları ki tahmin edersiniz kardeşini annesini, ablasını, babasını kaybeden insanların nasıl bir psikolojiye sahip olduklarını pek de iyi sayılmaz (RH1, Okul1, Ekim 2019).

Çocukların psikolojik olarak olumsuz duygular içerisinde olduğu ve bunun her konuda ilerlemeleri hususunda fırsatları sekteye uğrattığını söyleyebiliriz. Öğretmenlerin bu konudaki değerlendirmesi ebeveyn kaybı ve kültürel farklılıkların çocukların psikolojik anlamda kendilerini kötü hissetmelerine yol açan yeterli faktörler arasında olduğudur. Kendilerini farklı bir kültürün içinde bulmaları onları benlik ve kimlik anlayışını tehlikeyeymiş gibi hissetmelerine neden olmuştur. Üstelik savaştan kaçıp Türkiye'ye gelmeleri onları ayrı bir duygu karmaşasına ve ağır içsel çöküntüye itebilmekte, uyumsuz süreçlerde ve dışlanma durumlarında travmalarını derinleştirebilmektedir. Bunların atlatılması ve çocukların eğitimlerinin sağlıklı ilerlemesi için geliştirilecek farklı uygulamalara ihtiyacın olduğu da not edilmelidir. Aynı zamanda Rehber öğretmenler çocukların bir arada olması ve bütünleşmesinin kaliteli bir öğrenim ortamı olacağına kanaat getirmiştir. Türk çocukların ve Suriyeli çocukların aynı ortam içerisinde eğitim görmesi, Suriyeli çocukların uyum süreçlerinde motivasyon kaynağı olacak ve çocukların birbirlerine karşı olan olumsuz bakış açılarını değiştirecektir.

3.4. Okulda Suriyeli Çocuk Olmak

Sınıf öğretmenlerinin deneyimleri, izlenimleri ve görüşleri de önemsendiği için Hatay'daki iki okuldan ikişer öğretmen (1. okuldan SH1, SH2, 2. okuldan SH3, SH4); Niğde'de de benzer şekilde iki okuldan ikişer öğretmen (1. okuldan SN1, SN2, 2. okuldan SN3, SN4) ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğretmenlere çocukların kendi aralarındaki ilişkisi, öğretmenin ders içi düzeni ve akışı nasıl sağladığı, çocukların uyum düzeyleri, hangi derslerde başarılı oldukları, ailelerin öğretmenlerle ve çocuklarıyla ilişkilerine dair sorular sorulmuş ve izlenimleri istenmiştir.

"Çocukların derslerde ki performansına dair gözlemleriniz nelerdir? Onların öğrenimi için geliştirdiğiniz uygulamalar var mı" (Araştırmacı, 2019)?

Çocuklar değişim yaşadılar. Yani okuma yazmayı da öğreniyorlar hala. Pratik yapmaları için onlara ayrı vakit ayırıyorum. Diğer öğrencilerimden farklı görünsünler istemiyorum. O yüzden haftanın en azından 3-4 günü onlar için mesela tahtaya kelime yazıyorum. Okumaya çalışıyorlar. Bunu hep birlikte yapıyoruz. Maksadım diğer öğrencilerle bütünleşsinler. (SH1, Okul1, Ekim 2019).

Ya biraz daha açılırsalar, katılırsalar daha çabuk öğrenecekler. Yok ama. Kendi kabuklarına çekilmişler. İletişime girmiyorlar. Ne kadar öğretsek de onlar için elbette kolay değil. Bunu anlıyorum. Dil büyük sorun arkadaşım (SH4, Okul2, Kasım 2019).

Hatay'daki öğretmenlerin ortak düşünce ve gözlemleri uyum süreçleri içerisinde çocukların çok zorlandıkları ve derslerde ne kadar kendilerini geliştirseler de yetersiz kaldıklarıdır. Bu durum çocukların önündeki engel olan dil bariyerine, ailenin çocuklarına karşı olan tutum, davranış ve yönlendirmelerine, çocukların çekingen kalıp kendi kabuklarına çekilmelerine bağlanmıştır. Özellikle aile faktörü çocukların hayatında önemli bir yere sahiptir. Çünkü öğretmenlere göre çocuklar ailelerin yönlendirmesiyle birlikte kendi hayatının yönünü belirler.

Niğde'deki sınıf öğretmenleri ise bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir;

Öğrenciler sürekli devamsızlık yapıyorlar. Bu şekilde nasıl ilerleyebileceklerini kestiremiyorum. Öğretmeye çalışıyorum. Zorlukla öğrenmelerini veya normalden çok daha yavaş olan kavrayışlarını anlayışla karşılıyorum. Ama onların bu emeklerin ve zorlukların karşılığında öğrenmeye çalışmaları gerekli (SN1, Okul1, Kasım 2019).

Yani ne diyebilirim. Durum ortada. Bu çocukların iyi bir eğitime ihtiyaçları var. Aynı zamanda daha çok bilinçlendirilmeleri gerekir. Fakat bu yaştaki çocuklar ailesinden destek görmeyip bilinçlendirilmeyince okulu boş verebiliyor. Aile faktörü çok önemli (SN4, Okul2, Kasım 2019).

Eğitim ailede başlar ve okulda alınan öğrenimler ile devam eder. Öğretmenler çocukların bağlı oldukları aileler tarafından yeterince bilinçlendirilmediğini ve yeterince destek verilmediğini söylemiştir. Niğde'de okuyan çocuklar genel anlamda gittikleri okulda fazlasıyla devamsızlık yapmışlardır. Öğretmenlerin ilk şikâyet konularından olan devamsızlık, çocukların akademik başarısını olumsuz etkilemiştir. Bunun sebebi bazı çocukların okula gitmek

yerine dışarıda çalışmak zorunda kalmasıdır. Ailesi tarafından destek gören ve öğrenmeye meraklı olan Suriyeli çocuklar ev ödevlerini yapmaya çalışıp öğretmenlerinden destek beklemektedirler. Sınıf içerisinde sessiz ve utangaç olan öğrenciler sadece öğretmenlerinden gelecek yardımın beklentisi içerisine girmişlerdir. Bu konuda çocuklar ailelerinden destek almamaktadır. Çünkü ailelerin genelinin eğitim seviyeleri düşüktür ve yeterince çocuklarına, derslerinde destek olamamaktadırlar.

Çocuklar, Türk öğrencilerle ne kadar iletişim halinde olsa da çok fazla ortak paylaşımlara girmemektedirler. Esasen bu, karşılıklı etkileşimle bina edilmektedir. Türk çocukların okul içerisinde Suriyeli çocuklara karşı yaptığı stereotipleştirme ve çeşitli damgalar Suriyeli çocukların aynı tepki ile karşılık vermesine sebep olmuştur. Zira damgalamalar çocukların kültürel ve bazı durumlarda bedensel özelliklerine yönelik yapılabilmektedir (Goffman, 2014, s. 31). Türk çocukları, Suriyeli çocuklara karşı; “yaa işte Surilerrr”, “joleli saç geliyor”, “siyahii” gibi damgalama cümleleri kullandıkları gözlemlenmiştir. Bu noktada Certeau'nün (2009, s. 115) gündelik yaşamdaki güç ilişkilerinde ezilenlerin egemenlerin stratejilerine karşı geliştirmiş oldukları bazı taktiklerin olabildiğini anımsamak isabetli olacaktır. Bu taktikler, etki-tepki süreçleriyle oluşan bir çeşit baş etme stratejileri olmanın yanında grup aidiyetini güçlendiren ve sosyal kapanmayı daha fazla güçlendiren etkileşimler olmuştur. Böylesi damgalanma durumlarında Suriyeli çocuklarda Türk öğrencilere “Türk işte, sevmezler bizi”, “onlar Türk” gibi söylemlerle karşı çıkış yapmışlardır.

3.5 Dil Bariyerini Aşmak

Eğitim öğrencilerin geleceğini etkileyen ve kendilerini geliştirmelerini sağlayan uzun bir sürece tekabül eder. Türkçeye tam anlamıyla hâkim olamayan Suriyeli çocuklar, Türkiye'deki eğitim sistemi içerisinde bir hayli zorlanmaktadır.

“Çocukların Türkçeyi öğrenme süreçleri nasıl” (Araştırmacı, 2019)?

Çocukların Hatay'da olması onlar için bir avantaj. Çünkü Hatay'daki herkes Arapça biliyor. Mesela ben burada Öğretmenim. Bende Arapça dilini biliyorum. Arapça bildiğim için çocukları daha iyi anlayıp yönlendiriyorum ve öğretebiliyorum. Tabi bu her zaman olmuyor. Burası okul sonuçta. Sadece çok zorlandıklarında bu şekilde yardımcı oluyorum. (Ekim 2019).

Buradan anlaşıldığı üzere, Hatay'da Arapçanın bilinmesi çocukların eğitim hayatında kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Göç eden çocukların toplum içerisinde diğer insanlarla bütünleşmesi, kendi kimliklerini kaybetmeden ve farklı kültürlere saygı duymasıyla mümkündür. Bu olasılık entegrasyon boyutunda toplum tarafından kabul

edilebilmeleriyle de örtüşür. Tamda bu noktada çocukların dışlanması onların toplumla olan bütünleşmesini engeller. Çocukların dışlanıp dışlanmadığı konusuna açıklık getirmek ve nedenlerini öğrenmek amacıyla konuyla ilgili sınıf öğretmenlerine sorular sorulmuştur.

‘Suriyeli çocukların dışlanma boyutu nasıl? Çocuklar kendi aralarında çatışma yaşıyor mu ve ya birbirini dışlıyor mu’ (Araştırmacı, 2019)?

Dışlanma çocuklar arasında olmuyor ki veliler arasında oluyor. Ya da veliler tarafından çocuklara karşı oluyor. Mesela diğer aileler, çocuklarının Suriyeli öğrencilerle aynı ortamda eğitim görmesini istemiyorlar. Sorun bu da değil. Suriyeli çocukların aileleri her olayda başımıza kakıyor. Bu durum iyi olayların habercisi değil (SH3, Kasım 2019).

Niğde’deki sınıf öğretmenlerinden SN3’ün konuyla ilgili görüşleri ise şöyle olmuştur:

İster istemez buradaki kendilerinden farklı bir kültürden çocuklarla aynı ortamda eğitim gördüklerinde onları dışlayabiliyorlar. Yani çocuklar ilk geldiklerinde böyleydi. Şimdi durum değişti. Anlaşmaya başladılar. İletişim kurmaya başladılar. Fakat velilerimiz Suriyeli çocuklarla öğrencilerin aynı ortamda eğitim görmesini hiç istemiyorlar. Sürekli bir şikâyet ile geliyorlar (Kasım 2019).

Görüşülen her iki şehirdeki öğretmenlerin ifadelerinde çocukların düzeyindeki dışlamadan öte veliler tarafından çocuklara karşı veya veliler arasında dışlanmanın gerçekleştiğine dair yorumlar baskındır. Yerli çocukların dışlama, damgalama edimlerini sosyal öğrenme yoluyla yakın çevrelerinden edinmelerini de bu bağlamda dikkate almak gereklidir. Eğitim esnasında ne kadar öğrenciler arasında dışlanmışlık olsa da bu durum yavaş yavaş çözümlenebilmektedir zira diyalog ve etkileşimlerle nesnelleşmiş ön yargılar aşılabilmektedir. Fakat veliler tarafından çocuklara karşı olan tavırlar ve şikâyetlerin önüne geçilememektedir. Bu noktada sosyal direncin pekiştirildiği görülmektedir. Öğretmenler; velilere durumu anlatıp bilinçlendirmeye çalışsa da onların başkaldırmaya veya anlamayıp türlü şikâyetlerle okula gelmeye devam ettiklerini belirtmektedirler. Sadece yerli öğrencilerin velileri değil, Suriyeli öğrencilerin velileri de aynı şekilde en küçük olaylarda dahi kendilerini okulda bulmaktadırlar. Öğretmenler bu durumdan oldukça rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Çocuklar ailelerin tutum ve davranışlarına bağlı olarak onlardan etkilenmekte ve birbirlerine karşı önyargılarda bulunarak hareket etmektedir. Toplumsal bağlamda Suriyeliler ve Türkler arasında geçen çatışmalar çocuklara yansımaktadır. Bu çatışmalar aynı zamanda toplumun genelinde, Türk öğrenciler yerine Suriyeli öğrencilere her anlamda daha fazla hak tanınacağı endişesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu ‘ahlaki panik’ kavramıyla açıklayabiliriz. Ahlaki

panik; toplumun yaşadıkları olaylara göre: belirli yargılarda bulunması ve bu yargıları benimseyerek, olacak olan tehlikelere karşı bir anlamlandırma ve tepki yaratmasının sonucudur. Bu durum daha çok göçmenlerde, alt kültürlerde ve farkı gruplarda meydana gelebilir. Dolayısıyla böyle grupların bir risk barındırdığı düşüncesi onların stereotipleştirilmesini sağlayabilir (Cohen, 2019, s.12).

Eğitim ile birlikte gelişen kazanımlar; çocukların hayatlarında ve uyum süreçlerinde büyük rol oynar. Bu sebeple öğretmenlere Suriyeli çocukların hangi derslerde başarılı oldukları da sorulmuştur. Öğretmenler, genel anlamda çocukların sayısal derslerde, İngilizce derslerinde ve sanatsal faaliyeti bulunduran derslerde daha çok istekli olduklarını dile getirmişlerdir. Bu istek onları, sevdikleri derslerde başarıya yönlendirmiştir. Fakat Türkçe, sosyal bilgiler vs. gibi sözel derslerde Türkçe yetersizliklerinden dolayı başarısız oldukları belirtilmiştir.

3.6 Dil Becerileri Açısından Sokaktaki Suriyeli Çocuklar: Ustalar, Kalfalar ve Çıraklar

Türkçe öğrenmeye çalışan Suriyeli çocuklar bu süreçte sancılı bir dönem geçirmektedirler. Bunların daha iyi anlaşılması için Niğde ve Hatay'daki sokakta çalışan Suriyeli çocuklara dillerini nasıl öğrenip geliştirdikleri ve bu anlamda yaşadıkları zorluklar sorulmuştur. Alınan cevaplar doğrultusunda her iki şehirde çocukları üç gruba ayırmak mümkündür. Bu ayırım dil becerileri üzerinden gerçekleştirilen metaforik bir ayırım olarak düşünülmelidir. İlk grup Türkçeyi iyi kavrayıp konuşabilen usta tiplemesi, ikinci grup kendini ifade edebilecek kadar konuşabilen kalfa tiplemesi, üçüncü grup ise dilini geliştiremeyenler ve Türkçeyi konuşamayan çırak tiplemesidir.

Hatay'daki Suriyeli sokak çocuklarını bu tiplere göre gruplandırarak olursak; H4, H8, H9 Türkçeyi iyi konuşanlar olarak ilk grupta (ustalar); H1, H6, H7, H10, H12, kendini ifade edebilecek kadar konuşan ve yetersiz olan grupta (kalfalar); H2, H3, H5, H11 dilini geliştiremeyen ve konuşamayan çocuklar olarak üçüncü grupta (çıraklar) konumlanmaktadır. İlk grupta yer alan ve Türkçeyi iyi konuşan usta tiplemesindeki çocukların diğer çocuklara oranla yaşça daha büyük oldukları tespit edilmiştir. Aynı zamanda ustalıklarında diğer çocuklara göre daha uzun süre Hatay'da kalmalarının büyük bir etkisi vardır. Yaşlarını ve Hatay'da kaldıkları süreyi şöyle açıklayabiliriz; H4 katılımcısının yaşı 15, Hatay'da kaldığı süre 8 yıldır. H8 ve H9 katılımcılarının yaşları sırasıyla 15 ve 16 olmakla birlikte burada yaşadıkları süre zarfı 6 yıl olmaktadır. Bu çocuklar sokakta çalışmakla kalmayıp alternatif iş yerlerinde çalışmışlar ve birçok bireyle iletişim içerisinde olup deneyim kazanmışlardır.

İkinci grupta yer alan kalfa tiplemesindeki çocuklar Türkçesi iyi olmayan fakat bir şekilde kendini ifade edebilen çocuklardır. Türkçeleri ne kadar yetersiz olsa da iletişim yetileri kendilerini tanıtacak ve belirli sorulara cevap verecek kadar gelişmiştir. Çocuklar iletişim halindeyken, alıcıya karşı kendini anlatabilmek için her türlü hüneri göstermektedir. Örnek olarak; Türkçe konuşurken zorlandığı yerlerde, beden diliyle konuşmakta ve tamamen

tıkandığı noktada ana diline geri dönmektedir. Bu çocuklar hâkim kültür ile ne kadar iletişim içerisinde olsa da en sonunda tekrar kendi yaşadıkları kültürel kimliğin alanına çekilme eğilimindedirler.

Üçüncü gruptaki çırak tiplerinde olan çocuklar Türkçeyi konuşamayan hem anlamakta hem anlatmakta oldukça zorluk çekenlerdir. Hatay'da herkesin Arapça bildiğini ve bu yüzden genel olarak Arapça konuşup Türkçeyi geliştiremediklerini söylemişlerdir. Diğer grupta yer alan çocuklara göre sakin ve daha çekingen tavırlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu grupta yer alan çocukların yaşça diğerlerine oranla daha küçük olduklarını da belirtelim. İletişim sırasında karşısındakine rahatlıkla kendini açamama problemi ve kendini zorlukla ifade etme durumları bulunabilir. Bu sebeple genel olarak Hatay'da ki çocukların daha rahat bir yaşam sürdürdüklerini söylesek de görece olarak yeni bir uyum sürecine girmiş olanların diğer Suriyeli erkek çocukları ile aralarında farklılıklar vardır. Bu farklılık, örneğin; bir usta ve kalfanın Türk vatandaşıyla daha kolay bir şekilde iletişime girerken, çırağın usta ve kalfaya bağlı kalarak kendini ifade edebilmesidir. Bunlar ait oldukları sosyal ve kültürel kümelerden dışarı çıkamayan çocuklardır. Arapçanın Hatay'da yaygın olarak bilinmesinden kaynaklı, Türkçeyi öğrenmeye ihtiyaç duymama ve burada kendini ana diliyle rahatlıkla ifade edebilecek bir ortamın olduğu düşüncesi kendilerinde egemendir.

Niğde'de Suriye kökenli sokakta çalışan çocukları gruplara göre değerlendirecek olursak; N1 ve N2 Türkçeleri iyi seviyede olduğu için ilk grupta usta tiplerinde kendilerini gösterirler. N5, N6, N7, N8 orta derece bir dile sahip, zorlanan fakat çabalayan, bir nevi çok iyi konuşmasa da kendini ifade edebilecek kadar konuşabilen çocuklar olarak ikinci grupta kalfa tiplerinde yer almakta, N3 ve N4 ise Türkçesi çok kötü olanlar şeklinde değerlendirilen çırak tipleri olarak üçüncü grupta yer almaktadır. Görüşülen çocuklardan ilk grupta usta tiplerinde yer alanlar; Niğde'de uzun süre ikamet eden ve iletişim yetileri daha yoğun olan çocuklardır. Aynı zamanda çocukların yaşları da diğerlerine göre daha büyüktür. N1 12 yaşında, N2 ise 14 yaşındadır. Farkındalığı gelişmiş olan çocuklar, iletişim içerisindeyken zorlanmamakta kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmektedirler. Bunun sebebi hem Niğde'de daha uzun süre ikamet etmeleri hem daha çok deneyim sahibi olmalarıdır. Gündelik hayatta konuşurken hiç zorlanmadıklarını ancak dil sorununun eğitim hayatında karşılıklarına çıktığını belirtmektedirler.

İkinci grupta kalfa tiplerinde yer alan çocuklar kendilerini Türkçeyle kısaca anlatarak tekrar Arapçaya dönenlerdir. Ana dilleri ile Türkçe dili arasında bocalamışlardır. Bu grupta yer alan çocuklar iletişim kurma sırasında yardım almakta çekinmemekte ve kendini anlatmaya çalışmakta başarılıdır. Fakat kendi kültürel kümeleri içerisinde ana dillerinin dışına çıktıklarında ise Türkçe dilini konuştukları için kafalarının karıştığını ve bocaladıklarını, iki dili de konuşup birbirine karıştırdıklarını söylemişlerdir.

Üçüncü gruptakiler, yani çıraklar, Türkçesi tamamen kötü olan ve yahut Türkçeyi hiç konuşamayan çocuklardır. Fazla çekingen ve her soruya ana dillerinde bile epeyce bekledikten sonra cevap vermeleri, dillerini geliştirememeleriyle bağlantılıdır. İçe kapanık ve psikolojik anlamda yaşadıkları sorunları da kendi içlerinde bastırma eğilimindedirler. Yaşça daha küçük olan çocuklardır ve fazla arkadaş çevreleri bulunmamaktadır. Daha çok birbirleriyle muhatap olmakta, kendi içlerinde toplumsal bütünlüklerini yaşamaktadırlar. Dilin öğrenilmesi konuşmaya, konuşmak anlaşılma, anlaşılma kendi sorunlarının farkında olup onları daha hızlı çözüme kavuşturmak anlamına gelebilir. Bu sebeple çocukların eğitim hayatında ve psikolojik yapılarında oluşan birçok sorunu atlatabilmesi için öncelikle ayrı bir dil eğitimi verilmesi gereklidir.

3.7. Çocukların Yaşadığı Travmaların Etkisi

Toplumsal travma, yaşanan bir olayın bireyleri değil, geniş kitleleri psikolojik açıdan etkilemesi anlamına gelir. Göç, savaş, kıtlık, yoksulluk gibi olaylar bu toplulukları derinden sarsan örnek travmalar olabilir (Türel vd., 2018, s. 7). Dolayısıyla psikolojisi hasar görmüş Suriyeli çocuklar aynı travmaya sahip olduğu için çeşitli ruh hallerine girebilir. Öfkeli ve saldırgan bir hale bürünebilir veya daha sessiz olup insanlardan uzak kalmayı tercih edebilir.

Bu çalışmada çocukların içinde bulunduğu ruh halleri ve bunun nedenleri araştırılmıştır. Çocukların psikolojik ve sosyolojik açıdan konforlu yaşamalarını sağlayacak en büyük gereklilikler; kaliteli bir aile ortamı, kaliteli bir eğitim ortamı ve finansal özgürlüklerdir. Yani ekonomik açıdan rahat bir yaşama sahip çocuklar her türlü ihtiyaçlarını kolay karşılayabilme durumundadırlar. Aile ve eğitim ortamında ise çocuklara karşı gösterilen samimi davranışlar, ihtiyaçlarının ve fikirlerinin önemsenmesi, ilgi gösterilmesi ve güven ortamının oluşturulması; psikolojilerinin iyi halde kalmasını ve eğer yıkıcı bir durumda ise iyileştirici hale gelmesini sağlar niteliktedir (Hecebil, 2019, ss. 24-25). Fakat Suriye kökenli sokakta çalışan çocuklar göç ile birlikte aile, eğitim ve ekonomik hayatlarında eksik koşullara maruz kalmışlardır. Çocukların psikolojisini olumsuz etkileyen ilk kaynak olarak aileden başlayacak olursak; aile düzeni bozulan çocuklar, birçok durumda kendini güçsüz ve isteksiz hissedebilir. Özellikle ebeveynlerin ölümü çocukların yaşamında ciddi farklılıkların yer alacağını gösterir. Örnek olarak ebeveynin ölümü çocukların daha fazla sorumluluk almasına sebebiyet verebilir. Tüm ailenin yapısı ve kurulu düzeni değişebilir. Annenin kaybı çocukların sevgiye ihtiyacını arttırırken, babanın kaybı çocukların kendilerine güvensizlik hissini oluşturabilir. Ebeveynlerin ölümüne verilen tepkiler her yaş grubu için farklıdır. Yetişkin bireyler daha olgun karşılarken, çocuklarda daha isyankâr ve kopuk davranışlar görülebilir. Dolayısıyla üzüntü içerisinde olan çocukların yas süreci daha acı vericidir (Hecebil, 2019, ss. 87-88). Akriba veya ebeveyn kaybı yaşanmasının yanında özellikle ekonomik zorluklar çocukların daha fazla sorumluluk almasını sağlamış ve çocukların çalışmasını zorunlu hale getirmiştir. Araştırmada Hatay ve Niğde’de görüşülen erkek çocuklarından, Niğde’de yaşayan bir çocuğun babasını savaş sırasında kaybettiği, Hatay’da bir çocuğun ise ailesinden tanıdığı birini kaybettiği keşfedilmiştir. Ebeveyn kaybı

olan çocukların davranış olarak ve duygusal anlamda benzer tepkilere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveyn kaybı olan çocuklar daha sessiz, içine kapanık ve daha utangaç davranışlar göstermişlerdir. Çocuklara bu anlamda duygularını ifade etmeleri istenmiştir.

"Savaş sebebiyle kaybettiğin yakınların oldu mu? Bu sana nasıl hissettirdi" (Araştırmacı, 2019)?

Ben babamı göremeden öldü zaten. Küçüktüm daha. Ne deyim ki şimdi. Neyse abla çok sorma. Buraya geldik daha da zor oldu. Ben büyüyünce hangi mesleğe sahip olabileceğimi bile hayal etmeyen bir çocuğum (N1, Mayıs 2019).

Konuşma anında N1'in beden dilinde; ağlama, vücut yapısında ve yüz hatlarında çöküş ve eğilip bükülme davranışları gözlemlenmiştir. Söylenilenlerden anlaşıldığı üzere; psikolojik ve duygusal anlamda kötü durumda olan çocuk, herhangi bir yaşam amacına da sahip değildir. Babasını kaybeden çocuklarda amaçsızlık ve duygusallık daha fazla görülmüştür. Aynı zamanda Hatay'da yaşayan ve sokakta çalışan Suriye kökenli çocuklardan biri babasının kendisini ve annesini terk ederek Suriye'ye döndüğünü ve bu sebeple annesi ile babasının boşandığını dile getirmiştir. Bu durum en başta çocuğu etkilemektedir. Çünkü boşanma sürecinde çocuklar içinde yaşadıkları duyguları, dışı vuramayabilir. Duygularını ve üzüntülerini dile getiremeyen çocuklar korkularını, öfkelerini ve kaygılarını ailesine belli etmeden yaşamaya çalışır. Dolayısıyla bu duyguların hepsi farklı kişilik özelliklerine sahip olmalarına yol açabilir (Hecebil, 2019, s. 82). Ailelerinden herhangi bir kişinin ölümüne şahit olan çocuklar (başta annen ve babanın ölümü olmak üzere), diğer çocuklara göre daha ağır bir psikolojik bunalım içerisine girebilmektedir.

3.8. Ötekileştirme Durumları ve Yerli Halkın Tutumu

Göçmenler farklı dil, din, kültürel vb azınlık veya etnik özellikleri taşıyarak nitelendirildiğinde, bu mekanizmalar doğrultusunda ötekileştirilebilirler. Tasarlanmış olan 'biz' ve 'onlar' ayrımı, ötekileştirmenin kendisi için bir zemin oluşturmaktadır. Suriyeli çocukların hâkim kültür tarafından nasıl karşılandıkları, kendilerine yönelik tutum ve davranışların niteliği, ayrımcılık yaşayıp yaşamadıkları keşfedilmeye çalışılmıştır. Hatay'da yaşayan çocukların bir kısmı ilk zamanlarda insanların onlardan uzak durduğunu fakat daha sonra alıştıklarını ve kendilerine iyi davranıldığını belirtmişlerdir.

"Buradaki Türk vatandaşları size nasıl davranıyor" (Araştırmacı, 2019)?

İlk başlarda insanlar uzak duruyordu. Ama sonra durum çok değişti. Yani en azından bize kötü

davranmıyorlar. Ama abime davranmışlardı. Abim önceden bizimle yaşardı. Suriye'ye geri döndü. Çünkü dövdüler onu. Ayağını çok kötü yaraladılar. Bu yüzden burada duramadı. Onun dışında herkes burada (H4, Eylül 2019).

H4'e abisinin hangi amaçla şiddet gördüğü sorulmuştur. Fakat bu konuyla ilgili hiçbir cevap alınmamıştır. Çocukların geneli kendi akranları tarafından dışlandıklarını veya eğitim hayatı içerisinde dışlandıklarını dile getirmişlerdir. Hâkim kültürün yaşça büyük kesiminin çocuklara karşı daha yardımsever tutum ve davranış içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bir kısmının ise çocuklara karşı farklı söylemleri ve ayrımcı tavırları olduğu çocuklar tarafından dile getirilmiştir. Ayrımcılık çocuklara karşı değil, Suriyelilerin geneline yapıldığı için çocuklarda bu dışlanmaya dâhil edilmektedir. Başka bir ifadeyle genelleştirilen dışlanma dalgası söz konusudur. Çocuklara karşı yapılan ötekileştirme daha çok 'tehlikeli', 'durumu iyi, insanları kandırıyor', 'sahtekâr', 'çok kirli' söylemleri ile kendini göstermektedir. Sonuç olarak çocuklar iki farklı davranış biçimi ile karşılaşmışlardır.

Dışlanmanın sebeplerinden biri Suriyelilerin iş yerlerinde çalıştırılmalarından kaynaklı olarak Türk vatandaşlarının fırsatlarını engellemelerini düşünmekten dolayı olabilir. Bu eleştiri sokakta çalışan Suriyeli çocukları değil, bütün Suriyelileri içine alan yargılardan bir tanesidir. Buradaki Suriyeli çocuklar yakınları ve kendi kültürlerini temsil eden topluluğun üyeleriyle damgalanmaya mahkûm kılınmıştır. Çünkü belirli bireyler tarafından, ayrı ve kendilerine has kimlikleriyle değil, ait oldukları topluluğun kendisi ile bir tutularak anılmışlardır (Goffman, 2014, s. 61). Çocuklar sokakta çalıştıkları için insanlar tarafından hor görüldüklerini hissetmişler ve aşağılık duygusuna kapılmışlardır. Zira bazı insanların onları küçümsediğini belirtmişlerdir.

Sokak hayatında Suriyeli çocuklar ile yerli sokak çocukları arasında rekabet ve güç ilişkileri bulunmaktadır. Bu güç ilişkisi sattıkları mallar üzerinden olmaktadır. Yerli sokak çocukları, sokakta çalışan Suriyeli çocuklardan bir şeyler alınmasını istememekte ve bu durumdan hoşlanmamaktadırlar. Her iki tarafta da; "Benden niye almıyorsun? Ondan alma benden al" veya "Ben daha çok satış yaparım" gibi ifadelerin kullanıldığına rastlanmış, çocuklar gelecek olan müşterileri, kazanç sağlamak için etkilemeye çalıştıkları görülmüştür. Sokak hayatında Suriyeli çocuklar ile Türk çocuklar arasında bu anlamda gerilimler ve çatışmalar yaşanabilmektedir. Türk çocukları Suriyeli çocukları dışlayarak, insanların Suriyeli çocuklara daha çok yardım yaptığını düşünmekte ve kendilerinin ihmal edildiklerini söylemektedir. Suriyeli çocuklarda bu dışlanmaların üstesinden gelebilmek için aynı yöntemi uygulayarak Türk çocuklarını dışlamaktadır. Karşılıklı dışlanma mücadelesi hâkimdir. Diğer yandan Suriyeli çocuklar farklı kültürel özelliklere sahip ve diğer alt-kültür topluluklarından olan sokak çocuklarıyla beraber vakit geçirebilmekte ve sokak hayatlarında birbirleri ile paylaşım yapabilmektedirler. Fakat yerli sokak çocukları bu uzlaşım evreni içerisinde yer almamaktadır.

Suriyeli çocukların hâkim kültürde bıraktığı izlenim önemlidir. Çocukların kendi benliklerini nasıl sundukları, toplumun üyeleri tarafından nasıl algılandıkları ve onlarda nasıl etkiler yarattıklarına bakılırken, toplumun bu söylemleri nasıl kullandığı ve hangi dil ile ifade ettiği araştırılmıştır. Söylemler toplumsal pratiklerden nasıl etkilendiğimizi, öğrenimlerimizi ve yaşanan farklılıkları ifade etmektedir (Dijk, 2015, s. 19). Hatay ve Niğde’de göç ile beraber yaşanan toplumsal değişim süreçleri, hâkim kültür içerisinde, çatışmalara sebep olabilmektedir. Çatışmalar söylemlere yansiyabilmekte ve toplumun belirli anlam kalıpları üretmesine yol açabilmektedir. Araştırmada, yerli halkın nasıl anlamlar ürettiklerini sorgulayarak, söylemlerini vurgulamaları istenmiştir. Bu konuda her iki şehirde ayrı ayrı 10 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile görüşülmüştür. İlk olarak Niğde’de yaşayan yerleşik halkın sokakta çalışan Suriyeli çocuklar ile ilgili ne tür söylemler biçimlendirdiğine bakılmıştır. Niğde’de görüşülen 10 katılımcıdan 3’ü Suriyeli çocukların kültürel farklılığına ve kişisel temizliğine atıfta bulunurken, 3 katılımcı Suriyeli çocukları stereotipleştirmiş, geri kalan 4 katılımcı ise politik söylemlerde bulunmuştur.

Söylemlerin anlamları aşağıdaki gibidir;

- Kültürel farklılık ve kişisel temizlik çocukların yaşam alanlarına ve kültürlerine bağlı olarak pasaklı bir yapıya sahip oldukları ve bu sebeple Türk kültürünü de olumsuz anlamda etkileyecekleri yönündeki söylemlerdir. Bu tip söylemlerin kirliliğin kültürel ve toplumsal sınırlar çizen niteliğine ve Douglas’ın (2017) belirttiği kirliliğe dair fikirlerin toplumsal hayatın işleyişinde araçsal ve dışavurumsal düzeylerde açığa çıkabildiğini işaret eden durumlara karşılık geldiğini de belirtelim.
- Damgalama ve stereotipleştirme söylemleri ise çocukların yine ait olduğu kültürel topluluklara atıfta bulunularak “bunların hepsi böyledir” düşüncesi ile meydana gelmiştir.
- Politik söylemler; devlete bağlı olan bu problemlerin çocuklara zarar verdiği söylemleriyle kendini göstermiştir.

Hatay’da yaşayan Türk vatandaşların bu konu ile ilgili görüşleri, politik söylemler ve damgalama söylemleri şeklinde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda katılımcıları burada iki kısma ayırmak mümkündür. Bir kısım çocuklarla ilgili çok fazla yargıya sahip olmayı istememekte, onlara karşı daha koruyucu davranmakta, bir kısmı ise onları tehlikeli ve güvenilmemesi gereken bireyler olarak görmektedir.

‘Sokakta çalışan Suriyeli çocuklar hakkında neler düşünüyorsun, bakış açın nedir? (Ekonomik durumlarına vurgu yapılarak) Daha önce onlara yardım ettin mi’ (Araştırmacı, 2019)?

Abla bak ben her gün sabah 9’dan işe geliyorum. Akşama kadar kalıyorum. Bunların hangisi kötü durumda söyler misin? Bak bu parkta çalışıyorum her gün Suriyeli çocukları görüyorum. Onların gerçek yüzüne ben şahit oluyorum. Kaç tane mısır alıyorlar. Ama gel gör ki durumları kötü. Durumu

kötü olan çocuk her gün yemek yer mi, her gün birkaç tane mısır alır mı? Benim hakkımı yiyorlar. İnanma onlara. Bak sabahtan akşama günlük sadece 40 liraya çalışıyorum. Onlarda gelmiş haksız yere para kazanıyorlar. İnsanları kandırıyorlar, para kazanıyorlar (H1, Ekim 2019).

Politik söylemlerde de katılımcılar genel olarak devletin yarattığı sorunu çocukların çektiğini ve bu çocukların bir suçlu olmadığı gibi yaşadıkları bu olayın da kolay olmadığını vurgulamıştır.

Bütün söylemlerin önemli kaynaklarından biri olarak toplumların yaşam tarzının kültürel, dilsel ve estetik olarak birbiri ile uyuşmaması gösterilebilir. Bu uyumsuzluktan kaynaklı aralarında yaşanan problemlerin hâkim kültür açısından içselleştirilmesi de dışlamaya meyilli söylemlerin oluşmasına neden olabilmektedir. Bu sebeple problemler birikmekte ve toplum içerisinde içselleştirilmiş duygu yığınlarının ortaya çıkması, egemen toplumun bunu kendi aralarında ortak söylemlerle bir düzlem oluşturması haline dönüştürür. Böylece Suriye kökenli vatandaşlar damgalanırken aynı şekilde çocukları da zarara uğrayabilmektedir.

3.9. Ekonomik Problemlerin Çocuklara ve Aileye Etkisi

GİGM (2021) verilerine göre; Geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin sayısı 51.774, geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli sayısı ise 3.676.838'e ulaşmıştır. Geçici barınma merkezlerinde; çocuklar için ve her yaş kesimi için sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri verilmiş, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri çeşitli marketler bulundurulmuş, bu marketlerden yapılacak olan alışverişler için elektronik bir kart verilmiş ve maddi yardımlar ile desteklenmişlerdir (GİGM, 2019). Fakat geçici barınma merkezi dışında yaşayan bireyler ve topluluklar bu yardımlardan tam anlamıyla yararlanamamaktadırlar. Bu koşullar altında yaşamadıkları için kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken çeşitli sorunlarla yüz yüze kalmışlardır. Kalacakları evlerin kiralari, şehir içinde yaşadıkları için hesaplarında olmayan masraflar örnek olarak verilebilir (Aydemir & Şahin, 2018, s. 136). Ortaya çıkan masraflar onların gündelik hayatlarını zorlukla idame ettirebilmelerine neden olmaktadır. Doğal olarak daha çok güven ve refah içinde yaşamak için çeşitli iş yerlerine başvurup çalışmak istemişlerdir.

Ebeveynlerin ekonomik durumunun kötü olması, kendilerine çocuklarının çalışıp eve katkı sağlaması gerektiğini düşündürür. Bundan dolayı mesleği olmayan küçük çocuklar hem okula gitmekte hem de çeşitli işlerde çalışmaktadırlar. Sokakta çalışan Suriyeli çocuklar, barınma merkezleri ve kamplar dışında, şehrin çeşitli bölgelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu sebeple barınma merkezlerindeki koşullar onlar için tam anlamıyla geçerli olmamaktadır. Çocuklar sokakta dilenerek veya sakız, peçete, çikolata vs. gibi aperatifleri insanlara satarak, kendilerine yetecek şekilde geçimlerini sağlamak istemişlerdir.

Hatay ve Niğde’de yaşayan, sokakta çalışmak durumunda olan Suriyeli çocuklara, ekonomik temelli sorunları, devlet tarafından yapılan yardımları, neden çalıştıkları, çalışmalarını ile elde ettikleri kazançları, kazançlarını nasıl kullanılabiliyor hale getirdikleri sorulmuştur. Hatay’da görüşülen çocuklar genel anlamda devletten gelen ekonomik yardımın yeterli olmadığını ve bu yüzden çalışmak mecburiyetinde kaldıklarını dile getirmişlerdir. Devlet tarafından çocukların ailelerine bir elektronik kart tahsis edilmiştir. Bu kartlar market alışverişleri ve çocuk ihtiyaçlarının karşılanması içindir. Fakat ev kiralalarının pahalı olması, şehir hayatının getirmiş olduğu masraf ve ihtiyaçlar yapılan yardımların onların nezdinde yetersiz kaldığını göstermektedir. İhtiyaçlarını karşılayabilmek ve aileye katkıda bulunmak isteyen çocuklar, çalışarak kazandıkları para ile hem ailelerine destek olmaya çalışmış hem de kendi gereksinimlerini karşılamak istemişlerdir.

Çocukların genelinin polisler karşısında bir korkusu vardır. Bunun sebebi istedikleri gibi para kazanamamaları, özgürlüklerinin polisler tarafından kısıtlanmasıdır. Polisler ve bekçiler günün belli saatlerinde Suriyeli çocukları sokakta gözlemlemektedir. Ellerinde, çikolata, mendil ve satılacak herhangi bir eşya gördüklerinde onları karakola götürmekte veya uyarıda bulunmaktadır. Dolayısıyla çocuklar daha dikkatli olmakta, eskisi kadar sokakta vakit geçirmemekte veya satışlarını gizliden gizliye yapmaktadır. Polisler tarafından yakalanmak istemeyen çocuklar kolayca saklayabildikleri sakızları satarak günlerini geçirmektedir. Bir diğer sorun ise her bir çocuğun geniş bir aile yapısına sahip olmasıdır. Görüşmelere göre sokakta çalışmak durumunda olan Suriyeli çocuklardan her birinin en az üç kardeşi vardır. Fazla kardeşlerinin olması, geçim sıkıntısı yaşamalarını arttıracak bir hale getirmektedir.

“Neden sokakta çalışıyorsun” (Araştırmacı, 2019)?

“Çalışmasam hiç cebimde para olmaz. Babamın bütün parası ev kirasına gidiyor. Aramızda kalsın abla. Hesaplı oluyor sakız satmak. 10 kuruşa alıp 1 Türk lirasına satıyorum. Birde polise daha kolay gizleniyoruz” (N4, Kasım 2019).

Yapılan görüşmelere göre; sakız satmak sokak çocuklarının arasında bir kültürel sembol haline gelmiştir. Çünkü hem Hatay’da hem de Niğde’de yaşayan Suriyeli çocukların polisler tarafından yakalanmamak için ve daha kazançlı olmak için kurdukları bu yöntem onların “Sokakta çalışan Suriyeli çocuk” profilini de yansıtmaktadır. Carteau’nün (2009) kavramsallaştırmasından hareketle, sakız satmak sokağın enformel ekonomisinde ve kamu görevlilerden gizlenme noktasında ‘taksisel’ bir girişim olmaktadır. Bu taktik hem daha kazançlı olmalarını hem de polislerden kaçabilmelerini kolaylaştırmıştır.

Ailelerin kendi ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalması, Suriyeli çocukların büyüme ve gelişme döneminde tehlike altında olduğunu gösterir. Yoksul ailelerin çocukları, yoksulluğun vermiş olduğu sorunlar

sebebiyle kendilerini diğer insanlarla mukayese etmeye çalışır ve aşağılık duygusu hissedebilir. Böyle bir ortamda çocuklar gerek beslenme açısından gerekse de zihinsel ve bedensel fonksiyonlarını geliştirme açısından eksik kalabilir (Tezcan, 2017, ss. 80-81). Bu sebeple aile faktörünün ekonomik hayatı önemlidir. Çünkü buradan çıkartılacak sonuca göre çocukların üstüne düşen sorumluluklar belirginleşir. Ekonomik problemlerinin ve Suriyeli çocuklara düşen görev ve sorumlulukların daha iyi anlaşılması için; ebeveynlerinin genel ekonomik durumlarına ve sorunlarına dair, eğer çalışıyorlarsa hangi işlerde çalıştıkları, bu durumun onların kimlikleri ve sosyal hayatları ile nasıl bir ilişki sağladığına yönelik sorular da sorulmuştur.

Aile içerisinde genel olarak sokak çalışan çocukların anneleri ev hanımı olmakta ve herhangi bir işte çalışmamaktadır. Babaları ise manavcıda, ayakkabı boyayarak, hurdacı olarak, fırında ekmek satarak, karton toplayarak para kazanmaya çalışmıştır. Çocuklardan bir kısmının anne ve babası çalışmamaktadır. Bu, kimi zaman yaşça büyük olmalarından kaynaklı, kimi zamanda iş bulamamalarından kaynaklıdır. Fakat bundan farklı olarak Hatay'da yaşayan Suriyeli çocuklardan bir tanesi ailesi ile ilgili şöyle bir cevap vermiştir;

“Annem çalışmaz. Babam çalışıyor. Durumumuz iyi aslında abla. Ama babam kaçak çalışıyor. Sürekli Suriye'ye gidip geliyor. Bu herkese söylenmez” (H6, Eylül 2019).

H6'nın yanında yer alan arkadaşları bunu onaylayarak, onun ailesinin çok zengin ve varlıklı olduğunu dile getirmişlerdir. Konuşulan çocukların hepsinden farklı olarak, böyle bir yanıt gelmesi beklenmedik bir durumdur. Bu yanıt aynı zamanda hâkim kültürün bu çocuklara karşı yargılayıcı bir nitelikte olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla aslında yargılanan tek çocuk değil, bütün Suriyeli çocuklar olmaktadır.

Niğde'deki çocukların bazıları ise aile bireylerinden bir kısmını kaybetmekte ve bu yüzden kendi üzerinde belirli sorumluluklar hissetmektedir. Ebeveynlerin çalıştıkları işler genel anlamda, Hatay'da sokakta çalışmak durumunda olan Suriyeli çocukların ebeveynleri ile aynı şekilde; hurdacılık, inşaat işleri, karton toplamak vb. işlerdir. Maddi sorunlardan dolayı çocukların babaları farklı yollar denemiş, yurt dışında iş bulup ailelerine maddi imkânlar kazandırıp, ekonomik rahatlıklarını arttırmak istemişlerdir. Nitekim bazıları bu yönde başarılı olmaktadır. Maddi anlamda durumu iyi olan çocuklar çok istisnadır. Bu çocuklar aynı zamanda kendi arkadaş çevrelerine uyum gösterdikleri ve kendi kültürlerinden çocuklarla daha çok vakit geçirmek istedikleri için sokakta yer alabilmektedir. Durumu iyi olan çocuklara bununla ilgili sorular sorulduğunda sokakta satış yapmanın maddi yetersizlikle yakından ilişkili olmadığı ve arkadaş çevresi ile beraber olma isteğinin yarattığı mevcut bir durum olduğunu dile getirmişlerdir. H6 ve N7 katılımcıları dışında tüm görüşülen Suriyeli çocuklar maddi anlamda fazlasıyla zorluk çekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın genel değerlendirme sonucunda iki şehirde yaşayan sokakta çalışan Suriye kökenli çocukların belirli noktalarda benzerlik yaşadıkları ve belirli noktalarda ise farklılık gösterdikleri tespit edilmiştir. Tablo3'te bu benzerlik ve farklılıkların neler olduğu açıklanmıştır.

Tablo.3. Hatay ve Niğde'de Sokakta Çalışan Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Problemler Doğrultusunda Benzerlik ve Farklılıkları

	BENZERLİKLER	FARKLILIKLAR
DİL	Yaşça büyük çocuklar ve daha uzun süre Türkiye'de yaşayan çocuklar dili daha hızlı kavramaktadır. Yaşça küçük çocuklar ise dili öğrenme ve kendini ifade etme konusunda daha zayıftır.	Niğde'de yaşayan çocuklar Türkçeyi daha hızlı öğrenmektedir. Çünkü Niğde'de Arapça dili bilinmemektedir. Bu yüzden Türkçe dilini daha çok kullanırlar. Hatay'da yaşayan çocuklar ise Türkçeyi daha yavaş öğrenmektedir. Bunun sebebi Hatay halkının çoğunluğunun ana dilinin Arapça olmasından kaynaklıdır.
EĞİTİM	Her iki şehirde yaşayan çocuklar Türkçe dilini bilseler bile; dersleri anlama konusunda çok zorlanmışlardır. Ayrıca ekonomik sebeplerden ve ötekileştirildiklerinden dolayı bir kısmı okulu bırakmıştır.	Niğde'deki çocuklar derslerinde ve okul içi psikolojik hislerinde Hatay'daki çocuklara göre biraz daha sorunludur. Çünkü öğretmenler tarafından kendilerini baskı altında hissederler. Bu açıdan Hatay'daki çocukların Öğretmenleri Arapça bildiğinden dolayı çocuklara dersleri hem Arapça hem Türkçe olarak anlayabilecekleri bir şekilde anlatmaya çalışmış ve kolaylık sağlamışlardır.
EKONOMİ	Her iki şehirde yaşayan çocuklar aile içi ekonomik problemler yaşamaktadır. Bu problemler doğrultusunda kendilerini sokakta bulurlar. Kazandıkları para ile maddi anlamda kendilerine yetmeye çalışırlar veya ailelerine katkıda bulunurlar.	Niğde'de sokakta çalışan Suriyeli çocukların geneli ekonomik problemler doğrultusunda çalışmaktadır. Fakat Hatay'daki çocuklar için bu her zaman böyle değildir. Çocukların çok istisna bir kısmı arkadaş çevresine katılmak için çalışmayı tercih edebilmektedir.
ÖTEKİLEŞTİRME	Ötekileştirme okulda; çocuklar ve veliler tarafından, sokakta ise hâkim kültür tarafından meydana gelmiştir.	Niğde'de yaşayan yerleşik halkın çocuklara karşı bakış açısı daha olumsuz olmaktadır. Hatay'da yaşayan yerleşik halkın bakış açısı ise bir tık daha olumludur. Bunun sebebi kültürel benzerliklerden (dil) kaynaklı olabilir.
PSİKOLOJİ	Ebeveyn kaybı yaşayan çocuklar psikolojik olarak daha problemler ve daha çekingen davranışlar sergilemektedirler. Ebeveyn kaybı yaşamayan çocuklar dil, ötekileştirme, ekonomi gibi diğer sebeplerden kaynaklı içsel huzursuzluklar yaşamışlardır. Ailesi tarafından destek gören çocuklar motivasyonu yüksek ve daha olumlu ilerleme kaydeden çocuklardır.	Psikolojik anlamda baskın farklılıklar yoktur. Fakat Hatay'da yaşayan çocukların daha rahat bir yaşam sürdürdüğünü söyleyebiliriz.
UYUM	İlk geldiklerinde zorlanma hali. Fakat sonrasında Türkiye'ye yavaş yavaş alışma ve sevmeye.	Niğde'de daha zor, Hatay'da daha kolay bir uyum.

Çalışmada çocukların en çok zorlandığı ve problem yaşadığı alan eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak eğitim kurumundaki sorun diğer kurumsal boyutlarla (ekonomi ve politik başta olmak üzere) da yakından ilişkilidir. Eğitimin önünde engel teşkil eden pek çok faktör bulunmaktadır. İlk olarak dil, sonrasında ekonomi ve ötekileştirilme edimleri gelmektedir. Türkçe dilinin zorluğu eğitim açısından daha sancılıdır. Bunu usta-kalfacı tiplerinde çırakların daha fazla olmasına ve kendi ana dillerini konuştuklarında sınıflandırma ortadan kalksa da, Türkçe dilini konuştuklarında oluşan seviyeye bağlayabiliriz. Şüphesiz, çıraklar Merton'un (1968, s. 207) geri çekilme tiplerini anımsatabilir. Çünkü çıraklar baskın olan kültürle asla iletişime girmek istemez ve hep kendi ana dilini kullanırlar ama toplumsal sistem içinde de kalırlar. Ancak çocukların davranış ve tutumları tam geriye çekilme de değildir; bir ölçüde yarı-geriye çekilme olarak da değerlendirilebilir. Yani toplumun değerlerinin ve işleyişinin farkında olsalar da kabul etmeme eğilimindedirler. Kalfalar ise hem topluma uyum sağlama sürecindedir hem de kendi kültüründen tamamen vazgeçmemiştir. Ustaların desteğini ve toplumun desteğini alarak yenilikçilik tiplerini anımsatabilir. Ustalar ise artık topluma uyum sağlayan o toplumun dilini konuşan uyumluluk ilkesine benzetilebilir.

İkinci olarak ekonomik problemler, çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılayamamasına ve dolayısıyla bunlardan mahrum kalmasına yol açmaktadır. Bu ekonomik problemlerin üstesinden gelebilmek için çocuklar sokakta çalışmakta ve kazandıkları paralar ile kendi ihtiyaçlarına çözüm aramakta veya aile gelirine küçük yardımlarda bulunabilmektedir.

Diğer bir etken olan ötekileştirme, çocukların kendi aralarında gerçekleşse bile yetişkin olan bireyler tarafından daha çok gerçekleşmektedir. Toplumsal alanda kültürlerin kendi aralarındaki problemleri çocuklara olumsuz yansımakta ve onların zihinlerinde yargılar oluşturup birbirlerini dışlamalarına sebebiyet verebilmektedir. Türk vatandaşlarının, çocukları için olan adaletsizlik endişesi, Suriyeli toplumun ise kendi kimliklerini kaybetme ve kimliklerine karşı yapılacak olan eleştiri korkusu birbirlerine karşıt olan davranışları tetiklemekte ve çocuklara aktarılmaktadır. Burada ben ve öteki imajı birbiriyle bağlantılı olan ve tarafların kendi değerlerini yücelterek karşısındakini tehdit olarak gördüğü alandır.

Genel olarak; Suriyeli çocukların söylemlerinden hareketle; Türkiye'ye yavaş yavaş alıştıkları ve geri dönmek istemedikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla entegrasyona eğilim potansiyelleri de bulunmaktadır. Suriyeli çocukların yeni yaşam düzenine uyum sağlayabilmesi için belirli bir süreç gereklidir. Bu sebeple devletin, gelişimi ve uyumu destekleyen uygulamaları başlatması yararlı olabilir. Bu konudaki öneriler aşağıdaki şekildedir;

- Sokakta çalışmak zorunda kalan Suriyeli çocuklara yönelik olumsuz damgalamaların ve motiflerin

engellenmesinde karar vericilerin, bürokratik ağların, eğitim kurumundaki aktörlerin, yerel yöneticilerin, medyanın daha dikkatli olması gerekmektedir. Bu doğrultuda sokakta çalışan çocukların toplumsal uyumu noktasında izlenmesi ve çeşitli programlarla entegrasyonlarının kolaylaştırılması sağlanabilir.

- İki kültürün daha çok kaynaşabileceği eğitim uygulamaları gereklidir. Bu sebeple kişisel gelişim okulu inşa edilebilir. Okulda her iki kültürden çocuklar bir arada bulundurulurken dil, kültür, müzik, tiyatro gibi sosyal faaliyetlere katılım sağlanabilir. Fakat bu kişisel gelişim kurumları devlete bağlı ve ücretsiz olmalıdır. Amaç her çocuğun bundan yararlanmasını sağlayabilmektir.
- Eğitim eksikliği çocukların en büyük problemidir. Daha iyi bir eğitim verilebilir ve bunun için devlet farklı politikalar üretebilir ve her Suriye kökenli çocuğun okula gitmesi zorunlu kılınabilir.
- Türkçeyi öğrenme programları tasarlanabilir ve öğrencilerin Türkçeyi daha çabuk anlayabilmeleri, konuşabilmeleri için ders programlarına ayrı bir dil dersi ilave edilebilir.
- Bütün bu önerilerin çoklu bürokratik ağları ve dinamikleri gerekli kıldığını ve ilgili aktörler veya birimler arasında bağlantı ve koordinasyon düzleminde hareket edilmesi gerektiği noktasında, keza sahada çocukların da aktif takiplerinin gerçekleştirilmesi hususunda rol ve işlevler üstlenecek şekilde bu konuda uzmanlaşan sosyologların kamuda istihdam edilmesi de bir gerekliliktir.

Bu önerilen uygulamaların amacı; sokakta çalışmak durumunda kalan Suriyeli çocukların hâkim kültür ile kaynaşarak daha hızlı uyum sağlamasını ve psikolojik anlamda iyileşmesini sağlamakla birlikte hâkim kültürün tepkisini azaltarak çocukları topluma kazandırmak ve adaletli bir ortamın inşasına katkılar sunmaktır.

Kaynakça

- Abay, A. (2019). *Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitim durumlarının değerlendirilmesi: Kızıltepe örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- Akıncı, B., Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 1(2), 58-83.
- Atamtürk, M.S. (2019). *Türk ve Suriyeli çocuklarda benlik algısı, akran zorbalığı ve sosyal destek*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aydemir, S. & Şahin, M. C. (2018). Zorunlu-kitlesele göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar örneği. *Dini Araştırmalar*. 21(53), 121-148.
- Aykut, N. (2019). *Çalışan ve eğitime devam eden suriyeli çocuklarda yaşam doyumu ile depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Bilim Dalı, Ankara.
- Aykut, S. (2019). *Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitim soruları; Farklılıklara saygı eğitimi odağında okul sosyal hizmet önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Avcı, Z. (2019). *Türkiye’de erken çocukluk eğitime devam eden Suriyeli çocukların okul deneyimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Büyükhana, M. (2019). *Zorunlu eğitim çağındaki Suriyeli çocukların eğitime erişimi önündeki engeller: Ankara ili örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Politika Anabilim Dalı, Ankara.
- Certeau, M. D. (2009). *Gündelik hayatın keşfi-1: Eylem, uygulama ve üretim sanatları*. (L. A. Özcan, Çev) Ankara: Dost Kitabevi.
- Charles, D. & Denman, K. (2013). Syrian and Palestinian Syrian refugees in Lebanon: The plight of women and children. *Journal of International Women’s Studies*. 14(5), 96-111.
- Cohen, S. (2019). *Halk düşmanları ve ahlaki panikler. Türkçe Söyleyen*. D. Türker. Ankara: Heretik.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Bütün, M. & Beşir Demir, S. (Çev. Ed) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, Y. (2018). *Türkiye’de Suriyeli çocuklara yönelik uygulanan eğitim politikalarının incelenmesi; Tespitler, sorunlar ve öneriler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Dehnel, R. Dalky, H. Sudarsan, S. & Al- Delaimy, W.K. (2021). Resilience and mental health among Syrian refugee children in Jordan. *Journal of Immigrant and Minority Health*.<https://doi.org/10.1007/s10903-021-01180-0>
- Demirel, C. A. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Statüler ve hükümet politikaları*. İçinde L. Körükmez. & İ. Südaş (Ed.). Göçler Ülkesi içinde İstanbul: Ayrıntı, 45-68.
- Dijk, T. V. (2015). *Söylem ve ideoloji: Çok alanlı bir yaklaşım*. B. Çoban ve Z. Özarslan (Der.). *Söylem ve İdeoloji*. 15-97. (B. Çoban, Z. Özarslan, N. Ateş. & A. Emre Pilgir, Çev) 2. Baskı. İstanbul: Su.
- Douglas, M. (2017). *Saflık ve tehlike: Kirlilik ve tabu kavramlarının bir çözümlemesi*. (E. Ayhan, Çev) İstanbul: Metis.
- Emin, M. N. (2018). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların devlet okullarında karşılaştığı sorunlar Ankara ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Ergün, Ö. R. (2018). *Geçici koruma statüsündeki Suriyeli çocukların eğitim sürecindeki toplumsal uyum sorunları: Burdur örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 29153). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. Türkçe Söy. Ş. Geniş. & L. Ünsaldı. 3. Baskı. Ankara: Heretik.
- Göç Dairesi Genel Müdürlüğü (GİGM), Erişim tarihi: 21 Ekim 2021, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Harunoğulları, M. (2016). *Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği*. Göç Dergisi (GD), 3(1), 29-63.
- Hecebil, S. (2019). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Kaya, A. (2015). *Giriş: Farklı göç türlerini yaşayan ülke: Türkiye*. L. Körükmez. & İ. Südaş (Ed.). Göçler Ülkesi içinde. İstanbul: Ayrıntı, 15-26.
- Kayaoğlu, A. (2021). Gender-sensitive study on urban child labor in Istanbul. *Save the Children*, International.
- Küçükduveyki, E. (2019). *Geçici koruma statüsündeki Suriyeli çocukların eğitim alanında yaşadıkları sorunlar ve sosyal desteklerinin incelenmesi; Altındağ örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana bilim Dalı, Ankara.
- Lordoğlu, K. & Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye'deki Suriye'li çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 57(2), 715 – 731.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş: Nitel düşünce için bir rehber*. (A. Gümüş & M. S. Durgun, Çev) Ankara: Bilge Su.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. New York: Macmillan Publishing.

- Neuman, W. L. (2009). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar*. 2. Cilt. (S. Özge, Çev.) İstanbul: Yayınodası.
- Öztürk, K. (2017). *İstanbul'daki Suriyeli çocukların öfke ve sosyal uyum düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı / Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Perkins, J., Ajeeb, B., Fadel, L. & Saleh, G. (2018). Mental health in Syrian children with a focus on post-traumatic stress: a cross-sectional study from Syrian schools. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 53(11), 1231-1239. <https://doi.org/10.1007/s00127-018-1573-3>
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. (D. Bayrak, H. Bader Arslan & Z. Akyüz, Çev) 4. Baskı. Ankara: Siyasal.
- Sahin, E., Dagli, T. E., Acarturk, C. & Dagli, F. S. (2021). Vulnerabilities of Syrian refugee children in Turkey and actions taken for prevention and management in terms of health and wellbeing. *Child Abuse & Neglect*, 119, 104628.
- Sevinç, M. R., Aydoğdu, M. H., Cançelik, M., Binici, T. & Palabıçak, M. A. (2020). Poverty, child labor, and hope: The relationship between hope and perceived social support in children working in street markets in TRC2 region of Turkey. *Children*, 7(7),78.
- Sinan, F. N. (2019). *Türkiye'de ilkokula devam eden Suriyeli çocukların akran ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Bursa.
- Tapia, S.D. (2015). *Akdeniz havzası: Göç yollarının kavşak noktası ve yeni eğilimlerin aynası*. L. Körükmez. & İ. Südaş. (Ed.). (G. Daşkan, Çev) Göçler Ülkesi içinde, İstanbul: Ayrıntı, 27-44.
- Tezcan, M. (2017). *Çocuk sosyolojisi*. 3. Baskı. Ankara: Anı.
- Türel, F.İ., Öztürk, E. & Çalıcı, C. (2018). Bireyden topluma travma ve şiddet: Bireysel ve toplumsal şiddet olaylarına psikotarihsel bir yaklaşım. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 3(3), 3-10.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2020). <https://www.iom.int/data-and-research>.
- UNICEF, <https://www.unicef.org/emergencies/syrian-crisis>.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu/YUKK (2013, 11 Nisan) Resmi Gazete (Sayı: 6458). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Yalçın, S. K. & Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*. 2(2), 749-769.
- Yılmaz, İ.H. (2021). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların okula uyumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.